

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 122 2001

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Per Rydén, Margareta Wirmark, Eva Hættner Aurelius

Stockholm: Ingemar Algulin, Anders Cullhed

Uppsala: Bengt Landgren, Johan Svedjedal, Torsten Pettersson

Redaktörer: Hans-Göran Ekman (uppsatser) och Anna Williams (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av

Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även på diskett i något av ordbehandlingsprogrammen Word for Windows eller Word Perfect.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

ISBN 91-87666-19-7

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Elanders Gotab, Stockholm 2002

Kampen på det gustavianska litterära fältet II

Om Kellgrens problematiska förhållande till Leopold

Av DAG HEDMAN

I en uppsats i *Samlaren 1997* (1998) beskrevs Johan Henric Kellgrens motsägelsefulla uppträdande gentemot två av de av eftervärlden mest omhuldade gustavianska kulturpersonligheterna, Carl Michael Bellman och Thomas Thorén (från 1785: Thorild). Där diskuterades den frånvaro av problematisering i handböcker och i litteraturhistorisk forskning som kännetecknar hävdateckningen av de kellgrenska kontakterna med de båda författarkollegorna. Tidigare har man vid tolkningen av konfrontationerna fastnat i det vid ett ytligt betraktande uppenbara och tolkat dem som en kamp mellan företrädare för olika estetiska normer. I den ovan nämnda uppsatsen gjordes ett försök att i stället systematisera och förtydliga ställningstagandena i vad som kallades "litet vagt vulgärbourdieusk anda",¹ där den litterära miljön i Stockholm i allmänhet och kring Gustaf III i synnerhet betraktades som fält, där nykomlingar visade musklerna genom att söka hävda sig mot dem som redan hade positioner där.² Kellgrens attack mot Bellman i "Mina löjen" 1778 och hans olika matcher mot Thorén/Thorild från 1781 till sin död ett och ett halvt decennium senare sågs i detta ljus såsom emanerande ur en konkret social kamp om brödfödan, snarare än ur en abstrakt estetisk principdebatt. En sådan principdebatt försiggick onekligen, men dess syfte var en inplacering i fältet (eller snarare: de olika delfälten) kring Gustaf III. Bernhard von Beskow har sammanfattat denna syn: "man tycks i allmänhet hafva mera fäst sig vid frågan *huru*, än *hvarom* det tvistades. Man har på förhand tagit för afgjort, att striden gällde afskuddandet af det efter Franska mönster bildade regeltvång, som påstods hafva under Kellgrens herrevälde tryckt den Svenska vitterheten, samt införandet af friare estetiska åsigter."³ Debatten hade således inget självändamål, utan var endast medlet för att nå bakomliggande mål. Annorlunda uttryckt: i artikeln 1998 betraktades förhållandet mellan aktörerna delvis i kommunikationsteoretiska former som en historia om desinformation,

missförstånd och kamp om åsikts- och problemformuleringshegemoni som syftar till konkreta materiella och andliga fördelar, snarare än en abstrakt diskussion med utgångspunkt i estetiska frågeställningar. Detta har tidigare i stort sett förbisetts av forskningen.

De positionsbestämningar och teoretiska förutsättningar som utgjorde koordinater för den förra undersökningen gäller även för den föreliggande.

Vad hävdateckningen av Kellgrens förhållande till Carl Gustaf Leopoldt/Leopold beträffar är läget ett annat än för Kellgren, Bellman och Thorild. Redan Atterbom antyder i *Svenska siare och skalders* möjligheten av att se åtminstone den första sammandrabbningen mellan de båda som någonting annat än en skärmytsling fostrad av estetiska skiljaktigheter. Han avfärdar dock raskt denna tanke och söker i likhet med sina efterföljare bakgrunden i just estetiska frågor.

De flesta forskare är negativt inställda till Leopold, till skillnad från Bellman och Thorild, och det kommer att finnas anledning att söka räta ut en del frågetecken kring den traditionella bilden av honom.⁴ Syftet med denna uppsats blir alltså att söka ge en sammanhängande beskrivning av relationerna mellan Kellgren och Leopold, och i motsats till tidigare framställningar visa på de estetiska frågornas relativa obetydlighet i detta sammanhang.

Det bör redan här framhåvas att förhållandet mellan de båda skalderna genomgår två faser: en inledande, positionsbestämmande, som låter sig beskrivas i bourdieusk anda, och en avslutande, där positionerna visserligen är givna, men där den bristande affiniteten i personkemen försvårar författarnas mellanhavanden, en fas där den bourdieuska modellens applicerande vore mindre meningsfull.

Givetvis kan det inte bli fråga om att på ett så genomforskat område som den gustavianska litteraturen lägga fram nya fakta, utan snarare att i dialog med den tidigare litteraturhistoriska forsk-

ningen sammanfatta och vidareföra en synpunkt på de nämnda relationerna.

Kortfattad forskningsöversikt

Ser man i litteraturhistoriska handböcker hur förhållandet mellan Kellgren och Leopold behandlas, finner man genomgående att det i sammandrabbningarna utsagda står i centrum, medan de bakomliggande bevekelsegrunderna mera sporadiskt skymtar. När det gäller beskrivningen av såväl personen Leopold som hans litterära produktion kan man se en förskjutning: visserligen noterades beträffande den i den förra uppsatsen undersökta författartrion att handböckernas och specialverkens framställningar kunde vara tydligt partiskt och subjektivt färgade; i fallet Leopold är det dock anmärkningsvärt vilka hätska utfall senare tiders forskare inspirerats till. Exempel härpå lämnas längre fram i denna uppsats.

I den kortfattade forskningsöversikten i uppsatsen i *Sammlaren 1997* utelämnades några av 1800-talets översiktsverk med motiveringen att de svårigen kunde räknas som vetenskapliga framställningar.⁵ Denna hållning synes i efterhand anakronistisk och försvårar dessutom konturteckningen av de olika traditionerna inom historiskrivningen på det område som står i fokus. Därför inkluderas nu klassiker som Molbeck, Hammarsköld, Ehrenström, Lénström och Wieselgren vid sidan om de litteraturhistoriker som redan figurerade i den förra uppsatsen: Atterbom, Beskow, Malmström, Ljunggren, Schück och Warburg, förutom 1900-talets olika forskare.⁶

I en 1817 utgiven bilaga till *Breve fra Sverrige i Aaret 1812* (1812–17) gav Christian Molbeck en tidig rundmålning av svensk vitterhet. Den utkom samma år i svensk översättning av Lorenzo Hammarsköld som *Kort Öfversigt af de serskildta epoken i Svenska National-Litteraturens Historia*. Tendensen är starkt influerad av romantikens synsätt: Molbeck har exempelvis större förståelse för ett vinddrivet och kaotiskt Sturm und Dranggeni som Bengt Lidner än för 'välänpassade' klassicister som Kellgren och Leopold.⁷ De förbindelser mellan de båda sistnämnda författarna som registreras tolkas varken såsom bestämda av en estetisk eller en social kamp.

Lorenzo Hammarskölds värv som översättare

av litteraturhistoriska översiktsverk till svenska var sannolikt en viktig impuls när han själv grep till pennan som författare av ett dyligt.⁸ Tendensen i *Svenska Vitterheten. Historiskt-Kritiska Anteckningar. Sednare Delen* (1819) liknar den i Molbechs opus. Vad behandlingen av Kellgren och den 1819 ännu levande Leopold beträffar, kan den inte gärna beskrivas som annat än kränkande.⁹ För de av Hammarsköld anförda exemplen på relationerna mellan de båda gustavianerna gäller här samma beskrivning som ovan för Molbeck.

Under denna epok finns det en framställning som har andra förutsättningar än de övrigas: Marianne d'Ehrenströms *Notices sur la littérature et des beaux arts en Suède* (1826). Hon är alltigenom beundrande inför de gustavianska författarna, och dessutom god väninna till Leopold.¹⁰ Inga mellanhavanden mellan Kellgren och Leopold noteras i denna framställning.¹¹

Även Carl Julius Lénström fjärrar sig i första volymen av *Svenska Poesiens Historia* (1839–40), "Svenska poesiens historia från äldsta tider till 1809" (1839), i viss mån från romantikens idealbildning: framställningen är åtminstone ljummen mot Kellgren, och när det gäller Leopold direkt uppvärderande.¹² En omfattning vidräkning med romantikernas omilda behandling av den sistnämnde – framför allt Hammarskölds – utgör ett iögonenfallande inslag hos Lénström (s. 257–262). Inga förbindelser mellan skalderna nämns.

När P.D.A. Atterbom i banden 3 (1844), 4 (1847), 5 (1849) och 6.2 [=7] (1855) av *Svenska siare och skalder eller Grunddragen af svenska vitterhetens häfder intill och med Gustaf III:s tidehvarf* (1841–55) skall beskriva Leopold och hans förhållande till Kellgren är situationen inte helt okomplicerad.¹³ Atterboms hållning gentemot de båda gustavianerna hade i ungdomen varit densamma som övriga romantikers: Kellgren och Leopold hade haft ett tämligen lågt marknadsvärde. Detta stadium har Atterbom nu vid mogen ålder övervunnit; ett försiktigt närmande hade också skett mellan honom och Leopold från 1826 (initierat av den yngre skalden). Liksom beträffande hans presentation av Kellgren får man i sanningens namn framhålla att Atterbom verkligen anstränger sig att göra den forne fienden Leopold rättvisa. Mellanhavandena mellan de båda betraktas huvudsakligen som en uppgörelse mellan olika "ästhetiska

åsigter”,¹⁴ ej såsom en kamp om makt och ära (och bröd för dagen).¹⁵ I ett ”Företal” distanserar sig Atterbom från tidigare framställningar av det gustavianska skedet, särskilt Hammarsköld och Wieselgren.¹⁶

Peter Wieselgren använder i *Sveriges sköna litteratur. En överblick vid akademiska föreläsningar* (1833–49) ett vitt litteraturbegrepp: han låter sin framställning även innefatta juridiska, kulturhistoriska och vetenskapliga texter, liksom ock filosofi, pedagogik, språkhistoria och vältalighet.¹⁷ Detta har medfört att den traditionella genomgången av kanoniserade författare och deras verk av praktiska skäl måste begränsas till ett minimum. Den gustavianska litteraturen ingår i fjärde delen, ”Statens sköna litteratur” (1847). Kontakterna mellan Kellgren och Leopold reduceras till ett tillfälle: ”Då Kellgren läsit i *Den sofvande och vaknande Sköna* [...] så erkände han sig besegrad äfven som lyrisk skald” (s. 735).

Bernhard von Beskow har i flera sammanhang tagit upp Kellgren och Leopold till behandling. Avhandlingarna ”Minne af stats-sekreteraren Carl Gustaf af Leopold” och ”Om den estetiska betydelsen af Thorilds strid emot Kellgren och Leopold” (båda skrivna 1861, den förstnämnda tryckt 1862, men den sistnämnda publicerad först 1873) präglas i hög grad av det forum de är skrivna för: Svenska Akademien.¹⁸ Det är därför föga förvånande att finna att Beskow bagatelliserar skärmtytlingarna mellan Kellgren och Leopold, eftersom de inte passar in i bilden;¹⁹ i stället målas ett porträtt av de båda som en väl sammansvetsad enhet, två Ljusets riddare som kämpar för det sanna, det goda och det sköna.²⁰ Vad den tidigare litteraturhistorieskrivningen beträffar, tar Beskow enfatiskt parti för de båda akademiledamöterna och avfärdar deras begärbare bland romantikerna som oobtydliga ”mänskensdrömmar[e]”.²¹ Leopold förklarar vara en större diktare än Pope och Voltaire.²²

I stort sett kan Bernhard Elis Malmströms syn på mellanhavandena mellan Kellgren och Leopold i andra och tredje volymen av *Grunddragen af svenska vitterhetens historia. Akademiska föreläsningar* (1866–68), ”Gustaf III och hans tidehvarf” och ”Leopold, Rosenstein, Adlerbeth och Ehrensvärd” (båda 1867) sägas bygga på Atterbom (*Svenska siare och skalder*) i den mån de inte rentav bagatelliseras.²³ Precis som hos Lénström

och Atterbom finner man här en uppgörelse med framför allt Hammarsköld.²⁴

I det första bandet av Gustaf Ljunggrens *Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död* (1873–95), ”Kellgren. Leopold. Thorild. Till och med 1792” (1873), skildras förhållandet Kellgren–Leopold i Atterboms efterföljd som en fråga om estetiska ställningstaganden. Sociologiska utblickar saknas i stort sett i detta sammanhang: ”Att Kellgren, som man försökt göra troligt, varit angelägen att genast krossa Leopold, emedan han i honom anat en svår medtäflare, har redan Atterbom visat vara osannolikt”.²⁵

Hellen Lindgren intager i andra bandet av *Sveriges vittra storhetstid 1730–1850* (1895–96), ”Gustaf III:s tid och eftergustavianerna” (1896), positionen av moraliskt indignerad domare. Framställningen är huvudsakligen psykologiskt inriktad. Verkgångarna förfaller till påfallande oinitierad och okänslig recensionsverksamhet, och så gör även personteckningen delvis. Det verkligt intressanta med Lindgrens text i detta sammanhang är emellertid att estetiska synpunkter uteslutits från teckningen av förhållandet Kellgren–Leopold till förmån för sociologiska och psykologiska (s. 145 och 148f).

I Henrik Schücks och Karl Warburgs *Illustrerad svensk litteraturhistoria* (1896–97), b:d 2: ”Sveriges litteratur under frihetstiden och gustavianska tidehvarvet” (1897) svarar den sistnämnde för framställningen. Beträffande de frågeställningar som är relevanta för föreliggande undersökning är Warburg påfallande abstrakt. Hans text påminner dock om merparten av de äldre, i det att estetiska frågor dominerar skildringen av relationen Kellgren–Leopold. I nygestaltningen av *Illustrerad svensk litteraturhistoria* (3. uppl.), b:d 4: ”Gustavianska tiden” (1928), där Schück svarar för framställningen, är tendensen annorlunda: den estetiska synvinkeln är begränsad till ett minimum i mellanhavandena mellan Kellgren och Leopold, till fördel för sociologiska förklaringar. I Schücks *Sveriges litteratur intill 1900* (1935) är denna aspekt så gott som frånvarande, och när den vid ett tillfälle tangeras är det åter estetiska förklaringar som ges (s. 331).

Otto Sylwan svarar i *Svenska litteraturens historia*, b:d 1: ”Forntiden, medeltiden, reformations-tiden, stormaktstiden, sjuttonhundratalet” (1919) för framställningen av den sistnämnda perioden.

I sin ringaktning för Leopold som människa och skald kan Sylwan framgångsrikt tävla med Hammarsköld och hans samtida. Gustavianen framstår hos Sylwan som en konstnärligt sett ringa begåvad streber, hans litterära verk som artificiella drivhusplantor.²⁶ Leopolds mellanhavanden med Kellgren skymtar fram på ett par ställen (s. 425 och 426), men i vilket ljus Sylwan ser dem förblir oklart för läsaren.

Även hävdateckningen i Eugène Napoleon Tigerstedts *Svensk litteraturhistoria* (1948) är i stort sett oklar beträffande motivbakgrunden till förhållandet Kellgren–Leopold, utom på ett ställe där en estetisk förklaringsmodell framskymtar (s. 215).

Sverker Ek skriver i den av Tigerstedt redigerade *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria*, b:d 2: "Karolinska tiden. Frihetstiden. Gustavianska tiden" (1967) om den sistnämnda epoken. I kapitlet om Leopold gör Ek åtskilliga jämförelser mellan den Kellgren som han ägnat en livslång forskargärning och Leopold, som föga förvånande genomgående utfaller till Kellgrens fördel. Mellanhavandena mellan de båda ses ibland såsom betingade av estetiska frågeställningar, men ibland blir man som läsare inte helt på det klara med vilken eller vilka bevekelsegrunder Ek menar ligga bakom dessa relationer.

I första bandet (1971) av Lennart Breitholtz' *Epoker och diktare* (1971–72) behandlas den gustavianska epoken i kapitlet "Svensk diktning under 1700-talet". Av de två förbindelser mellan Kellgren och Leopold som nämns beskrivs den ena i den estetiska (s. 714) och den andra i den sociologiska (s. 715) traditionen.

Med Bernt Olssons och Ingemar Algulins *Litteraturens historia i Sverige* (1987) har vi kommit fram till de nyaste svenska handböckerna i ämnet. I avsnittet "Frihetstiden och Gustavianska tiden (1730–1809)", skrivet av Olsson, saknas förbindelser mellan Kellgren och hans skaldebroder. Detta bör skrivas på kompressionens konto: hela den svenska litteraturhistorien har här sammanfattats i en volym om 605 sidor.²⁷

I *Den svenska litteraturen*, b:d 2: "Upplýsning och romantik 1718–1830" (1988), redigerad av Lars Lönnroth och Sven Delblanc, har Sverker Göransson och Delblanc skrivit kapitlet "Gustav III:s parnass 1772–1792" (Göransson om Kellgren, Delblanc om Leopold). Göransson noterar att Leo-

pold "i Thorild-stridens sista fas" gav Kellgren "ett kraftfullt stöd" och "åtminstone i denna polemik kom att fungera som hans vapendragare" (s. 124). Delblanc ser sammandrabbningen mellan Kellgren och Leopold 1778 i ett liknande perspektiv som det som anläggs i föreliggande uppsats (s. 112).

Efter Sylwans såväl språkligt som innehållsligt starkt subjektivt färgade framställning finns det därvidlag en tendens till återhållsamhet hos författarna av svenska litteraturhistoriska översiktsverk. Det senaste, Göran Häggs *Den svenska litteraturhistorien* (1996), utmärker sig emellertid för en återgång till äldre tiders vidlyftigare ideal. Ett tidigt verk av Leopold beskrivs som "ovanligt gräsligt", senare i sin karriär skriver denne "tråkiga erotiska oden" (s. 172). Någon enstaka beröringspunkt mellan Leopold och Kellgren har registrerats, men ej satts i något större sammanhang.

Moderna standardverk om Kellgren och Leopold föreligger i Sverker Eks *Kellgren. Skalden och kulturkämpen I–II* (1965 och 1980, sistnämnda tillsammans med Ingrid Ek) och Olle Holmbergs fembandsopus *Leopold* (1953–65), rimligtvis den omfångsrikaste monografien om en svensk författare. Man frestas kalla dessa monumentala verk för sammanfattningar av livsgärningar. Hos Ek överensstämmer framställningen av Kellgrens och Leopolds mellanhavanden i stort med hans tidigare i *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria*, men en betydelsefull förskjutning har ägt rum: de ses nu huvudsakligen ur psykologisk och sociologisk synvinkel.²⁸ Holmberg använder sig av såväl estetiska som psykologiska och sociologiska förklaringar till förhållandet mellan Kellgren och Leopold.

Medan schismerna mellan Kellgren och Bellman respektive Kellgren och Thorild lyfts fram ordentligt i de översiktsverk som diskuterades i uppsatsen i *Samlaren 1997*, måste det motsatta sägas präglade teckningen av mellanhavandena mellan den förstnämnde och Leopold, bortsett från Atterbom, Holmberg och Ek (i mindre grad även Ljunggren). Samtidigt noterar man att dessa verk tillhör de volymmässigt omfångsrikaste i föreliggande undersökning. Den slutsats som ligger nära till hands att dra är således att dessa relationer generellt haft låg prioritering. De utgör därför fokus i fortsättningen av denna uppsats.

Förhållandet mellan Leopold och Kellgren

Carl Gustaf Leopoldt (1756–1829, från 1790: Leopold, från 1809: af Leopold) hade vid 14 års ålder inlett en karriär som besjungere av det svenska kungahuset med ”Underdånigt Frögde-Tahl, Til Gladaste Åminnelse Af Hans Kongl. Höghets, Svea och Götha Nädigste Cron-Prints, Prints GUSTAVS Högst hugnerika Födelse” (1770), det äldsta av hans bevarade skönlitterära verk.²⁹ Såväl kvalitativt som kvantitativt skulle sådana diktverk komma att utgöra ett väsentligt inslag i Leopoldts *œuvre*.³⁰ Intet ont anande publicerade han som 22-årig student ett senare försök i den panegyriska genren, ”ODE öfver den 1 November År 1778 då den af Kongl. Academien i Upsala den 9 i samma månad firades”, som initialt måste sägas ha blivit en framgång för den unge skalden: hans festdikt till kronprins Gustaf Adolfs födelse trycktes i lärdomsstaden i två upplagor. Rimligtvis har Leopoldt som många andra festdagspoeter förväntat sig en belöning i en eller annan form. Det är möjligt att han fick en sådan från universitetet, som ju figurerar i titeln.³¹ Inte i sin vildaste fantasi kan Leopoldt ha anat vad ödet hade i beredskap åt honom och hans ode. Det som väntade dem var Nemesis i form av *Stockholms Postens* recensent, den som panegyriker likaledes välövade Johan Henric Kellgren.³²

Leopoldts ode, skrivet i den ”pindariska traditionen” i vad som kallats ”style créé”,³³ kunde inte ha kommit tidsmässigt lägligare för den uppåtsträvande Kellgren, som under 1778 levererat en brett upplagd attack mot litterära konkurrenter. Under februari hade han låtit sin färla vina över hovskalderna Gudmund Jöran Adlerbeth, Carl Henric Flintberg,³⁴ Vilhelm von Rosenheim och Johan Simmingsköld, i april över Adolf Fredrik Ristell och i juli över Bellman.³⁵ Vad den tidigare forskningen förbisett är att det nu var dags för en ny styrkedemonstration och att ödet utsett Leopoldt till nästa offer.

Stockholms Posten utkom med sitt första nummer 29.10.1778 och två dagar senare föddes kronprinsen, vilket genererade en festskriftsflora, som delvis spreds via *Stockholms Posten*.³⁶ Mycket av detta var av en karaktär som gjorde den till ett tacksamt mål för den spefulle Kellgren som i ett antal artiklar citatledes gav läsarna prov på valhäntheter i texterna.³⁷ I Leopoldts ode fann Kellgren emellertid

precis vad han behövde: ett tacksamt föremål för en bredare upplagd tranchering. Avrättningen inflöt i *Stockholms Posten* 30.II.1778.³⁸ Redan i första numret av tidningen en månad tidigare hade Kellgren avslutat en programförklaring för sin kritiska gärning med förklaringen att det är rätt att låta dåliga författare schavottera i pressen: ”Ingen röst uphäfver sig emot dessa trätor, och i sjelfva verket äro de ock mera nyttige än farlige, emedan de upväcka den täflan bland Författare, utom hvilken vettenskaperne aldrig kunna bringas til någon högd”. Han avslutar med en maxim som i sammanhanget kan ses som en kamplystnadens credo: ”Ex privatis odiis Republica crescit” (”Genom motsättningar mellan enskilda blomstrar staten”) – givetvis även tänkt som en sidoblinkning till Gustaf III.³⁹

Stunden var kommen att infria löftet och det är ingen tvekan om att Kellgren stilenligt gick till verket med liv och lust. Efter att ha förklarat att ”Läsaren bör kunna begripa hvad Skalden säger. Begriper Skalden det icke sjelf, så förtjenar han ej mer det namnet”⁴⁰ går recensenten in för en detaljgranskning av odet, som han utsätter för en förödande kritik.

Detta kunde ju se dystert ut för Leopoldt, men han har sannolikt uppfattat situationen som ganska positiv. Utan Kellgrens attack hade han och hans dikt fortfarande varit okända utanför Upsala, kanske rentav utanför dess universitet.⁴¹ Med ett slag kunde han till och med räkna med att konungen kände till dem.⁴² Detta var ett tillfälle som inte fick försittas. Men hur skulle han gå till väga? Något rådvill författade Leopoldt nyårsdagen 1779 en krigsförklaring att införas i Carl Christoffer Gjörwells *Stockholms Lärda Tidningar*.⁴³ Han vågade väl inte tro att *Stockholms Posten* skulle publicera den. Då den försiktige Gjörwell emellertid lade den i skrivbordslådan, återstod endast för Leopoldt att samla sig till en generaluppgörelse i motståndarens organ.

Detta passade väl in i Kellgrens plan: motståndaren hade nappat på betet. För den nystartade tidningen var det utmärkt att redan i början ha en sådan godbit som en litterär fejd att locka läsare och prenumeranter med. Leopoldts omfångsrika svarskanonad delades av redaktionen upp i nio nummer av *Stockholms Posten* (27.2–1.5.1779) och interfolierades med Kellgrens mothugg i tio

nummer (1.3–19.5). På båda sidor var kampviljan god, men allmänt har man menat att den fem⁴⁴ år äldre Kellgren – som ju dels hade fördel av att mentalt hela tiden ha varit inställd på en medie-exponerande fejd, dels av att vara den angripande – tog hem segern. Ogenerat blinkade han åt den viktigaste åskådaren, konungen: Leopoldts fras ”I snillen, vaknen opp! / Ur edra grafvar gån vid glansen af ert hopp”, föranledde kommentaren: ”huru kan man mana snillen at vakna opp i en tid, då de så lyckligen arbeta? huru kan man säga, at de äro begrafne, då de dagligen vaka vid GUSTAF den Tredjes Thron? huru kan man tala om deras nu först uptända hopp, sen de så länge njutit sällhet och belöning?” – underförstått: under Gustaf III:s beskydd.⁴⁵

Ett visst övertag hade väl Kellgren även i sin docenttitel: motståndaren var ännu blott *studio-sus*, till råga på allt i lärdomshistoria, medan Kellgrens akademiska kompetensområde var just poesien. Givetvis var kampanjen upplagd så att Kellgren fick sista ordet, och det med råge: efter avslutningen av Leopoldts anförande svarade han i ytterligare två nummer.

Delblanc sammanfattar följdriktigt: Kellgren ”slet den unge rivalen i stycken, förmodligen till kungens höga nöje. Gustav III bör inte ha sett med ovilja, att diktens gladiatorer kämpade om hans gunst [...]. Det högstämde odet var lärt besvär förgäves och föranledde ingen Kungl. Maj:ts åtgärd.”⁴⁶ Olle Holmberg ser situationen ur Leopoldts synvinkel: ”Hans dikt, stor vid Fyris, blev liten då den kom till stränderna av Norrström. Kritiserad, skandaliserad, ridikuliserad, drog han sig omsider ur ett spel som hade börjat så ståtligt. Det var hans ungdoms fruktansvärdaste upplevelse, och han kommer ofta i sitt senare liv tillbaka till den.”⁴⁷

Man kan fråga sig vilket slags motståndare Kellgren föredrog: sådana som Adlerbeth, Bellman, Flintberg, Rosenheim och Simmingsköld, som mer eller mindre fann sig i att bli hans strykpojkar, eller sådana som Leopoldt, Ristell och Thorén, som högg tillbaks, och därigenom möjliggjorde förlängda uppvisningar. Förstnämnda var ju ofarligare, men gav samtidigt mindre utdelning i form av kulturellt kapital.⁴⁸ Sistnämnda var riskfylldare, men gav högre utdelning. Vilken strategi motståndarna än valde, framstod Kellgren ändå som segrare (i fallet Thorén/Thorild bör segerkransen i

rättvisans namn delas med Leopold; se nedan). Kellgrens arbete på att erövra sig en bemärkt plats på det kulturella fält som kan etiketteras ’Författare kring Gustaf III’ hade efter odestriden 1778–79 skridit ytterligare ett steg framåt.

Ett av inslagen i den kelligrenska strategien var att ogenerat tillåta sig det han förnekade andra.⁴⁹ När således Adolf Fredrik Ristell av hat och själv-bevarelsedrift hade angripit Kellgrens ”Prologue” till *Zemire och Azor. Comedie Ballet*, egentligen tillkommen som namnsdagshyllning 22.7.1778 till drottning Sophia Magdalena, men sysselsatt ”främst med hoppet om den väntade tronarvingen”,⁵⁰ svarade Kellgren att om hans kritiker hade de minsta insikter i musikdramatiskt diktande ”skulle han säkert finna, at det ej är Operor och aldraminst Opera-Prologer, oftast tvungne at blifva hast-verk, som böra stå skottfria för Granskningen, utan sådane arbeten, som af sin natur bör vara modeller, såsom *Oder, Pris-Skrifter* m. m.”⁵¹ Nu är ju Leopoldts pendang till den drygt tre månader äldre ”Prologuen” onekligen ett ode, men har likaledes otvetydigt karaktären av ”hast-verk” i betydelsen ’skyndsamt tillkommet verk av tillfällighetskaraktär’.⁵² Enligt den kelligrenska praktiken är det alltså tillåtet för honom själv att ägna Leopoldts festdagsdikt till drottningen en granskning som han räknar det som en otillständighet när Ristell utför på ett verk av honom till samma adressat av samma karaktär vid samma tid.⁵³ I båda fallen är mekanismen densamma: en författare som har en position närmare fältets centrum sparkar på en nykomling för att denne ej skall kunna hota hans position, vilket väcker utmanarens indignerade protester.

Elof Ehnmark har på ett träffande sätt sammanfattat Kellgrens hållning vid denna tid:

Vad som utmärker Kellgren under dessa år, är främst lusten att chockera och reta, att ständigt plocka fram någon lämplig driftkucku och överhuvud skaffa sig fiender på halsen för att med illfundig ironi och överlägset dräpande satir sätta in nådestöten, [...]. Kellgren är den svenska Parnassens och det svenska småborgerskapets fruktade toreador [...], han formligen njuter, när de förbittrade anklagelserna susa om örnen på honom, och ett tillfälle till gyckel låter han aldrig gå sig ur händerna.⁵⁴

Uppgörelsen 1778–79 förebådar dels fortsättningen av striden mellan de båda skalderna, dels inled-

ningen av kampen med Thorén tre år senare i det att kombattanterna uppträder anonymt: de låtsas vara andra personer som talar å deras vägnar.⁵⁵ Rätt tidigt under denna replikväxling dyker det emellertid upp en inlaga daterad 5.3.1779 (tryckt i *StP* 9 och 10.3) där Leopoldt undertecknar med eget namn. Kellgren höll dock på anonymiteten: hans svar (*StP* 19.3) är signerat ”Granskaren”.⁵⁶ Fortfarande i brev till Thorén 9.3.1785 vidhåller Leopoldt emfatiskt: ”Jag kände [odets] fel långt bättre än Herr Kongl. secr. Kellgren, hvarföre jag också aldrig svarade på hans granskning, hvarmed han dessutom mera tycktes vilja förtrycka poäten än poésien. Det svaret som utkom, var icke mitt, värdeligen icke; men jag log hemligen at se huru min Criticus sjelf famlade i sitt begrepp om det felacktiga [...]”.⁵⁷ Att en del välinformerade personer i samtiden hade klart för sig vilka som svarade för spydigheterna och hårklyverierna kan, som Sverker Ek och Allan Sjöding påpekat, bland annat utläsas av ett par samtida reaktioner på ”denna maskerad”.⁵⁸ Kellgrens väninna Anna Maria Malmstedt skrev i ett rimbrev till Henning Christian Schmiterlöv 9.4.1779:

At L----- ännu i Stockholms Posten lufvas,
At hvad han ej har nytt af gamla infall stufvas,
At uppå denna tvist ej nänsin må ta slut,
Är hvad jag säga kan och hvad ni vet förut.⁵⁹

Gjörwell, som ju nästan blivit inblandad i fejden, skriver i ett brev 5–6.6.1779: ”Poeterne Kellgren, vestgöte och aboensis, och Leopoldt, östgöte och upsaliensis, hafva nu Gudi lof hört upp att bataillera i Posten. Verkellige snillen, men häftige herrar. [...] Skalkar äro de.”⁶⁰ Att bataljen ej heller raskt glömdes framgår av Thoréns *Fragment af 1783 års vitterhet* (skrivet 1783, men tryckt 1784) där författaren bland annat riktar följande föga vittnesgillrader till Kellgren:

O lille rimets hoppare!
Och Voltaires fagre apekatt!
Så puts-rik, arg och klösande;
Kän väl om örat sitter där!
Du mins den store *Leopoldt*:
Han gaf en snärt, och strök det bort.
Hur lopp du, lilla väsend, då,
Så dum och blind och afunds-ilsk,
Emot den starka Mannens fot!
Du bet däri: han sparkade
Och gick sin väg. [H]ur lopp du se'n,

Med käften utaf arghet flängd
Up til det fordna örats stump,
Hur lopp du ach! en liten qväst
Och skämd och stympad satan där!
[...]

Ha! Han sin halfguds bana gick.
Men, lilla arghets-monstrum, du,
Du stryker ännu, gläfsande,
En hund på vitterhetens stråt.⁶¹

Bengt Lidner avslutar en satirisk granskning av Stockholmspressen, ”Svärmerier” (1784), med *Stockholms Posten*. Skalden slår an en försonlig ton:

Gudinnan i alt sitt Majestät *admitterade* nu *Posten* til handkyssning. Han var både den första och sista som njöt en så oärhörd *distinction*. Hon yttrade sig tillika i dessa alldränadigaste ord:

För blandsäd af det vittra, sköna,
Jag på Din Åker växa sedt,
Skal med de kransar jag Dig kröna
Som fordom skänkts åt smak och vett...
Men unga snillen vet at skona!
Ack! Gif dem dock et Lagerblad...
Gack bort att *Leopold* [!] försona
Och Jag skal vara dubbelt glad.⁶²

Mot bakgrund av det här skildrade händelseförloppet synes Atterbom, Malmström, Ljunggren och de forskare som gått i deras fotspår något desorienterade. Den förstnämnde förvånas således över att Kellgren ”tillåter sig chikanera [motståndaren] ej blott för hans ungdom och släta umgänge, ja för hans egenskap af student, utan äfven med de directaste antydningar om utsäfvande seder – i en punkt, der Kellgren visst icke gjort sig berättigad till moralpredikant”. Han ser ton och innehåll i polemiken som ”ett det åskådligaste prof af den vittra kritikens dåvarande puerila tillstånd”.⁶³ Malmström menar att dispyten urartade ”till fullständig skandal, de illustra antagonisterna till föga heder”, eftersom de ej höll sig till odet, utan även angrep varandra personligen.⁶⁴ Det är Ljunggrens uppfattning att Kellgren behandlade den yngre skalden ”orättvist eller åtminstone med onödig bitterhet”.⁶⁵ Ur föreliggande uppsats’ aspekt måste de tre forskarnas synpunkter sägas vara ovidkommande för sakens kärna. Deras hållning betingas givetvis av deras gemensamma teoretiska utgångspunkt: att Kellgrens och Leopoldts kamp gällde estetiska spörsmål. Detta resonemang försvagas dels av det faktum att Kellgren själv hade

skrivit flera verk i den pindariska traditionen, dels att han – som Lennart Josephson påpekat – även efter odestriden fortsatte därmed.⁶⁶ Sixten Belfrage menar helt rimligt att odestriden ”visar oss att båda parterna stodo på samma estetiska ståndpunkt”.⁶⁷

Taggarna satt djupt i Leopoldt efter den första konfrontationen med *Stockholms Postens* recensent. I ett par under skaldens livstid otryckta, odaterade dikter ger han luft åt sin animositet. Den sannolikt första (tillkommen efter 6.4.1779) lyder:

Hvem är den skald sig visar här,
Som bitter, mjelstjuk, yr och kär
Man sett upför Parnassen vandra?
Den ena handen lutan bär
Och färlan blixtrar i den andra.
Det Flaccus – Nej det Kellgren är.
Ack hvilken eld och hvilken själ
Då han sin kärlek hörs förklara.
Det andra går ej lika väl,
Han kunnat Bellmans skuldror spara,
Och Christus har hos honom skäl
At afvundsjuk på Cloë vara.⁶⁸

Till den andra dikten skall vi snart återkomma.

Även Kellgren passade på och gav motståndaren tjuvnyp när tillfälle gavs. I ”Til Auctoren af Svaret til Philosophie a la Mode. N:o 56, St. Post.” (*StP* 14.4.1780) heter det i ett avsnitt som utgör en parodi på vad Kellgren betraktade som universitetspedanteri: ”Glad öfver detta fynd, samman-smidde jag syllogismer både i Barbara och Ferio så riktiga, at sjelfva L--- ej skulle funnit fel, antingen i Premisser eller Conclusion.”⁶⁹ Som Sverker Eks lärjunge Torsten Carlberg påpekat, är detta en tydlig anspelning på Leopoldts svar på Kellgrens oderecension.⁷⁰

Strax därpå lyckades det Leopoldt att åter i tryckt form angripa sin antagonist. Torsten Carlberg har visat att så skedde i samband med att Kellgren 1779–81 var involverad i en polemik kring den genom sin död i maj 1778 åter aktuella Voltaire, som Kellgren med stor energi försvarade mot sina belackare i *Stockholms Posten* och *Dagligt Allehanda*.⁷¹ Denna gång uppträdde Leopoldt först under pseudonymen ”Voltaireomanes”, sedan även ”Upmärksam” och ”Difficile”, Kellgren som vanligt anonymt. Olle Holmberg och E. N. Tigerstedt har förvånansvärt nog fränkännt Leopoldt upphovsmannskapet till ”Voltaireomanes” inlägg.⁷² Carl-

bergs och Eks argumentation för attributionen synes dock övertygande, särskilt mot bakgrund av de förhållanden som står i blickpunkten i föreliggande uppsats.

Kellgren hade i en voltairerecension (*StP* 26.5.1781) med ett par giftiga formuleringar angripit sina landsmän, som han ansåg ej uppskattade fransmannen efter förtjänst.⁷³ I en artikel, daterad Norjelje 7.6.1781 (*StP* 13.6), undertecknad ”Voltaireomanes”, går Leopoldt till attack.⁷⁴ Carlberg sammanfattar:

Hela inlägget andas en jäsande förbittring mot Kellgren så stark, att den ej kan förklaras blott utifrån dess författares önskan att ta den ”dumma och olärliga Nationen” i försvar. Detta försvar tjänar honom närmast som en gynnsam förevändning att angripa Kellgren. Man anar, att författaren själv varit utsatt för de ”makt-språk”, som flutit ur Kellgrens ”oförlärliga penna”. Han har tydligen också varit så ”oförsvarligen djerf, ja upprorisk”, att han vågat ”öfna munnen” emot något ”utslag”, fällt vid ”denna högsta Domstol i lärda saker”. Den omilda behandlingen har satt djupa märken, och nu griper författaren tillfället att betala sin ”mäktige Gynnare” med samma mynt.⁷⁵

Ett par motiv (sammanställningen Horatius–Kellgren,⁷⁶ lutan) förenar det ovan citerade epigrammet från 1779 med ett ”Inpromtu i anledning af 4:de delen af ’Vitterhetsnöjen’” (juni/juli [?] 1781) – skrivet strax efter voltaireomanesfillipiken – där Leopoldt låter Horatius och Anacreon recensera denna av den vittra föreningen Utile Dulci utgivna och av dess direktör Kellgren redigerade antologi. Gick motståndarens väg uppåt (mot Parnassen) i dikten från 1779, går den åt rakt motsatt håll i den från 1781:

Godt, sad’ Horace, det låter väl.
Jag gissar icke utan skäl
Af dessa namn, som häri blänka,
Att Sverige oss en dag skall skänka
Väl mer än en poetisk själ,
Som går att kröna sina öden
Med den bland oss sublimes döden,
Att svälta rimmande ihjäl.
Jag denna KELLGREN skåda ville,
Om den man fört så många tal:
KOM, svenska lunders näktergal,
VOLTAIRE dig kallar till vårt gille,
DALIN missunnar dig ditt snille
Och jag förväntar min rival.
Du, som en dödlig stundom felat,
Du ofta lånat, hvad du spelat,
Men du skall rum bland mönster få.

Hur sällt vi skola båda två
 I Eliseens skuggor vandra,
 På lutan små ackorder slå
 Och skratta mycket åt de andra
 Och dricka mycket mer ändå...⁷⁷

Detta kunde vid en ytlig betraktelse verka charmant, men är i själva verket ett ganska magstarkt dokument: det är ingenting mindre än en i konstnärlig form stöpt beaktelse till Leopoldt åtminstone vid poemets tillkomst ville se Kellgren död. Men hur rimmar detta med nästa strof, där Anacreon apostroferar Leopoldts studiekamrat och gode vän Gustaf Paykull (1757–1826), som möjligen i en honom tillskriven, otryckt dikt, daterad 8.12.1778, försvarat Leopoldt mot oderecensenten:⁷⁸ Denna 'death wish' riktad mot Paykull visar att Leopoldt känt till att denne hade vänskapliga och socialt givande kontakter med Kellgren. Paykull hade sommaren 1779 kommit till Stockholm från Upsala, och snart börjat medverka med dikter i *Stockholms Posten* (under Kellgrens frånvaro från Stockholm). Från december 1779 umgicks de i *Utile Dulci*, i september 1780 planerade Paykull att "gemensamt med Kellgren utgifva bädas arbeten i vinter". Kellgren inkluderade fyra bidrag av Paykull i *Vitterhets-Nöjen*, utkommen i juni 1781. Man kan förstå att Leopoldt varit ett rov för känslor som avundsjuka, besvikelse, svartsjuka och övergivenhet. Kunde hans upsaliensiske skaldebroyer så facilt knyta förbindelser med Kellgren, kunde han också dela dennes plats i dödsriket.⁷⁹ Allan Sjödings tanke, att Leopoldt skulle ha varit "intimt lierad" med Paykull 1781 och att han rentav skulle ha skrivit dikten till honom verkar sålunda minst sagt otrolig.⁸⁰ Det var nog tur för Leopoldt att detta opus förblev otryckt, och kanske var det aldrig avsett som annat än en skrivbordslädeprodukt, tillkommen av terapeutiska skäl, därför att skalden behövde kanalisera de känslor som plågade honom och de tankar han gick och ruvade på.

Kort tid därefter tog han *Vitterhets-Nöjen* som utgångspunkt för ytterligare en attack mot motståndaren under pseudonymen "Upmärksam" och sannolikt även "Difficile" (*StP* 14.9 respektive 2.10.1781). Som föremål för sin kritik valde han ett av Kellgrens sju bidrag, voltaireöversättningen "Menskliga Lifvet".⁸¹ Voltaires opus förklarades i den första artikeln vara det bästa bidraget i denna del av *Vitterhets-Nöjen*, varmed Leopoldt satte de

svenska bidragsgivarna på plats. Därpå angreps det faktum att skriften inte offentliggjorts under Voltaires namn, vilket upprepas i den andra artikeln. Där nagelfars även själva översättningen och jämförelser anställs med den franska originaltexten.⁸² Kellgrens svar "Til Herrar Upmärksam och Difficile" kan mycket väl tolkas som att han identifierat artiklarna såsom skrivna av en och samma person. Huruvida han insett att Leopoldt låg bakom angreppet låter sig ej utrönas, men är sannolikt. Hur som helst svarar han lättsamt och avfärdar de båda artiklarna med ett *badinage*. Det är uppenbart att stridslystnaden är större på Leopoldts sida och detta är helt logiskt. Han hade goda skäl att tycka illa om motståndaren. Det var Leopoldt som hade fått på huden i samband med kronprinsodet, därmed hjälpande Kellgrens klättring uppför Parnassen. Inte nog med att Leopoldt och hans verk således förödmjukats offentligt, utan dessutom hade därigenom ofrivillig hjälp givits åt motståndaren. Kellgren kvitterade genom att hålla en förhållandevis lugn och lätt ton.

Därmed var den andra delen av striden mellan Kellgren och Leopoldt avslutad.

Det är ingen överdrift att påstå att det lutbad *Stockholms Postens* recensent trakterade sin yngre skaldebroyer med kom att överskugga deras kontakter och deras syn på varandra, även efter Kellgrens död. "Den 1778 grundlagda bitterheten varade livet ut; vänskapen dem emellan blev aldrig mer än väpnad neutralitet. Leopold återkommer gång på gång till deras sammandrabbning med bittra uttalanden, som vittna om ständigt på nytt genomlevda känslors friskhet."⁸³ Sålunda skriver han till sin potentielle vapenbroyer Thorén 9.3.1785 om "H:r K. Secr. Kellgren" och kronprinsodet:

Min Herre minnes med hvad raseri han tryckte sin tiger-tand i denna lilla örninge som jag utsläppte på försök. Jag var tydeligen hans offer. Han slaktade min poetiska reputation och gaf Holmbergs prännumeranter [= *Stockholms Postens* läsare] högtid deraf. Det var naturligt att ett i flere månader återskallande åtlöije skulle modfälla mig, i synnerhet som min motståndare redan då var en mogen man och jag deremot blott en yngling som icke ägde någon styrcka utan under convulsionerne af entousiasmen, och som då ännu icke haft någon tid att justera mina begrepp öfver något ämne. Just denna ilska at förtrampa i sitt första frö ett Snille, hos hvilket han icke kunde underlåta att merka en temmelig hög grad af spenstighet, upreser ännu min själ emot honom, så ofta jag tänker derpå, långt mera än mitt personliga lidande.

Han hade rätt i en del anmärkningar, [...] men han hade vist icke rätt i det bittra förackt som han sökte kasta på själen af detta arbete, på entousiasmen som der regerar. [...] under det man i *Posten*, hela tre månaderna, serverade läsaren med bitar af ett långt försvar, hvilcket man strykat, ryckt ur sitt Sammanhang, och till öfverflöd gifvit sig mödan at upblanda med *AterSvaret på Försvaret emot Critiken öfver Oden etc.*; för at med denna Ode och dess historia gjöra Läsaren fullkomligen yr i hufvudet.⁸⁴

Leopoldt fortsatte brevet med att kritisera ett par av Kellgrens dikter, "En stadig Man" (1777) och "En Ynglings inträde i verlden" (1778), medan han lovordade andra, "Mina Löjen" (1778) och "Våra Villor" (1780). Episteln är ett svar på en försändelse från Thorén, daterad 3.3.1785, där denne bland annat beskrev sin själs bävan "när jag betänker denna gudomliga, hos ingen Nation öfverträffade ODen" vilken fick honom att känna sig som om han skreve "til en Apollo". Det åsyftade kronprinsodet "declamerar jag utan til alla dar på våra glada stunder".⁸⁵ Vid denna tid fanns det en intressegemenskap mellan Leopoldt och Thorén/Thorild, eftersom båda intog en fientlig position mot Kellgren. Det är därför föga förvånande att mot slutet av episteln finna följande passage, där Leopoldt uppenbarligen försökte pejla vapenbroderns pålitlighet:

Hvarföre dedicerade M. H. sina *Inbillnings nöijen* till Kellgren? Och huru uptogos de? Hvarföre har M. H.:re blottstält sin character för en contradiction i den skumögda allmenhetens sinne? Hvarföre räcka sina vapen åt en fiende som icke hade lust at gjöra frid?⁸⁶

Ej heller Thorild var helt säker på sin kontrahent: "uplys mig öfver en vitter sats man här har som jag altid brinnande bestridt: är det möjligt at Hr. Biblioth. sätter ODen (på 1. Nov.) under sina stycken i det fria och lekande slaget; finner detta pindariskt höga och häftiga liksom icke naturligt; och modfäldes af K-n's kritik?"⁸⁷ Senare skriver han: "Många säga at Leopoldt älskar at vara en grav Kellgren. Många des poësier säja detsamma."⁸⁸ Vid åtminstone ett tillfälle (1786) tycks de båda kellgrenhatarna ha sammanträffat personligen, på ett av Stockholms kaffehus.⁸⁹ Det får anses som givet att förvärvet av den ur polemiksynpunkt utvilade Leopoldt till det thorénska lägret, som under några år fört bataljen mot *Stockholms Postens* recensent, hade varit en verklig triumf. Thorilds berömda

ord: "Nu sedan K-n blifvit kastad in i Ambitionen och förmaken – är Svenska Scenen ren [...] Följ det bästa af sit Snilles och sin äras kallelse!"⁹⁰ måste rimligen återspegla en förhoppning att Leopoldts upphöjelse skulle kunna öppna vägen till fältet även för Thorild. Så uppfattade också Kellgren saken: "Du kan tro huru secten förente sig att röka honom i näsan. Torild [!] sjelf utropade: *Han är nu här, HAN, som skall blifva en BASUN af mina GUDOMLIGHETER*. Men som han tycks fattat det rådet at endast bli sin egen basun, och redan bemött småherrarne med mycken hauteur, tror jag rökelsen innan kortt lär förbytas i gatsmuts."⁹¹ Möjligen stämde inte 'personkemie' mellan Leopoldt och Thorén, antagligen gjorde den förstnämnde en realistisk bedömning av sina chanser att lyckas komma dit han ville via det ena eller det andra lägret.

Den belastning till trots, som skärmytslingarna mellan Kellgren och Leopoldt utgjorde, tycks det åtminstone så småningom ha infunnit sig en insikt hos båda att det bästa de kunde göra var att hålla god min och tillsammans söka främja gemensamma mål. Ett viktigt steg i den riktningen tog Leopoldt ett halvt år efter tillkomsten av det citerade brevet till Thorén, då han från Upsala 13.9.1785 skrev till *Stockholms Postens* redaktör Carl Peter Lenngren (1750–1827).⁹² Utgångspunkten var Kellgrens nyligen utgivna "Åminnelsetal Öfver Rådsmannen i Stockholm Herr Johan Wellander", som Lenngren skickat till Leopoldt, möjligen som en förmedlande åtgärd.⁹³ Med tanke på den nära vänskapen mellan Lenngren och Kellgren har Leopoldt givetvis räknat med att hans tackbrev skulle läsas av hans forne antagonist. Han vägde således säkert varje ord på guldvåg när han utgjöt sig om åminnelsetalets och dess upphovsmans förträfflighet. Framför allt var Leopoldt mån om att framhäva att han ej längre betraktade sig som en del av den pindariska traditionen eller bekände sig till "Thorenianismen".⁹⁴ Han visade sig ångerfull – man frestas säga: förkrossad – inför insikten om sina tidigare fel, och ställde i utsikt bot och bättring. På slutet bad han Lenngren framföra "min obekanta compliment till Hr. Kongl. Secr. Kellgren, när Hr. Notarien träffar Honom. Jag beklagar att icke äga Dess personliga bekantskap, och jag är altför sjuk at någonsin hoppas den."⁹⁵ Det sistnämnda skall väl vara en diskret antydning om

det lämpliga i att påskynda försoningsprocessen, så att brevskrivaren inte hinner avlida först. (Här kan det vara lämpligt att påminna om att den komplexfyllda Leopoldt åtminstone på en punkt säkert kände sig säkrare i sadeln sedan han 1784 återkommit från Greifswald och Stralsund: den tidigare studenten hade i mars 1782 blivit magister och redan i juni samma år docent, varigenom styrkebalans gentemot Kellgren på åtminstone en i Leopoldts föreställningsvärld viktig punkt etablerats.)

Brevet visar att Leopoldt har tillägnat sig en klarsyn om de kulturella och sociala fältens spelregler och villkor. Eftersom han vill in i det kulturella fältet kring Gustaf III, där Kellgren nu har en central position, väljer han att tydligt signalera konformism. Hans tidigare erfarenheter och kanske framför allt exemplet Thorén har visat honom det färfästa i att försöka stänga sig in på arenan mot Kellgrens vilja.

Det är således följdriktigt att Leopoldt en månad senare gör sin avsikt bekant på högre ort. I ett tack-sägelsebrev 14.10.1785 till diktaren och universitetskanslern Gustaf Philip Creutz (1731–85), betonar han sin avsikt att i framtiden ”efter min svaga förmåga oförtrutit bidra till Wettenskapernas, det goda wettets och den goda Smakens tillväxt” vid universitetet och ställer sig till Creutz’ förfogande vid förverkligandet av dennes ”välgörande afsigter för Svenska litteraturens befordran”.⁹⁶ Sannolikt ledde brevet inte till någon konkret åtgärd: Creutz avled en vecka efter mottagandet, 23.10. Det torde för övrigt ha varit just Creutz som givit den unge upsalabibliotekarien, som från början varit inställd på en universitetskarriär, den första hovvittringen då han i ett brev 31.1.1785 uppmanade honom att söka sig till Stockholm.⁹⁷

Christina Svensson har visat att Leopoldt vid utformningen av sina kellgrenparafraaser *Erotiska Oder* (1785) förutom själva motiven i dikterna även använder sig av citat ur Kellgrens horatiusöversättningar. Hennes slutsats blir: ”Genom formen, innehållet, och allusionerna i oderna hoppades Leopoldt vinna Kellgrens gillande.”⁹⁸ Det är värt att notera att Leopoldt i sitt tempelbygge till Kellgrens ära inkluderar byggnadsmaterial taget från en horatiusöversättning av denne i en antologi som orsakat Leopoldt så mycken förargelse: fjärde bandet av *Utile Dulcis Vitterhets-Nöjen* 1781.⁹⁹

I längden gick det naturligtvis inte att sitta på två stolar samtidigt. Skulle Leopoldt komma vidare måste förbindelsen med Thorén avslutas. Det är möjligt att episteln daterad 2.12.1785 var slutpunkten i den vänskapligare fasen av deras kontakter. I längden gick det naturligtvis inte heller att gå som katten kring het gröt. Skaldekollegan och ämbetsmannen Gustaf Fredrik Gyllenberg (1731–1808) hade i ett par epistlar (12.5 och 29.12.1785) meddelat Leopoldt att Kellgren dragit sitt strå till stacken för att förbättra den forne motståndarens ekonomiska situation, oklart hur.¹⁰⁰ Gustaf Ljunggren har framhävt att *Stockholms Posten* på olika sätt var Leopoldt bevägen under 1785 och 1786.¹⁰¹ Det var dock säkert icke utan bävan Leopoldt satte sig att komponera ett brev till Kellgren; möjligen skall det skrivas på nervositetens konto att han daterade episteln Upsala 27.1.1787 i stället för 1786. Han ber där om Kellgrens förord hos dem som kan främja hans sak, även hos konungen. Kellgren svarade 6.2 i vänliga ordalag, där han försäkrade att även skalderna/ämbetsmännen Nils von Rosenstein (1752–1824) och Johan Gabriel Oxenstierna (1750–1818) var inkopplade på fallet och att en snar förbättring i Leopoldts levnadsvillkor var att vänta. ”Jag har nyligen hört på tänkas ett nytt förslag till Herr Bibliotekariens lycka, hvilket jag för mitt enskilda intresse hälst önskade gick i fullbordan, emedan jag smickrar mig att därigenom vinna en närvarande vän och medbroder.”¹⁰² Här skyntar återigen idéen att transplantera Leopoldt till huvudstaden förbi. Så fick det också bli, och hur väl Leopoldt lyckades med marknadsföringen av sitt ”kulturella kapital” och hur väl anpassad till den nya omgivningen hans ”habitus” var är välkänt och sammanfattas av Kellgren i ett brev till vännen Per Gabriel Rudbeck, daterat 3.3.1786: ”Nu några nyheter. Leopoldt har kommit hit, bor i Armfeldts rum på slottet, har mat från KronPrinsens taffel, har vid sin första entree satt Kungen i förkjusning, har fått 200 Riksd:rs tillökning i sin pension, och survivance efter Wilden, och skrifer nu på Helmfeldt.”¹⁰³

Kellgrens benägenhet att medverka till Leopoldts introduktion vid hovet kunde mot bakgrund av det ovan sagda synas märklig, men man får väl tänka sig att han redan vid denna tid började se sig om efter alternativa utkomstmöjligheter till hovskaldens. I så fall bör han knappast ha

haft större betänkligheter mot att medverka till att Leopoldt fick efterträda honom som tillskärare av scenverk efter konungens instruktioner.

Kellgren hade ett vaket öga för talanger. Han var benägen att släppa fram kulturpersonligheter som hade samma ideal som han själv eller som levde upp till hans kvalitetskrav. Han använde sig av samma taktik mot Thorén som Leopoldt, men resultatet blev föga förvånande det motsatta, beroende på hans båda yngre skaldebröders olika personligheter. Medan den förre krävde att själv få bestämma villkoren för ett samarbete (eller åtminstone en fredlig samexistens), tycks den senare ha accepterat en ställning som "Kellgrens närmaste konkurrent och efterföljare".¹⁰⁴ Redan i brevet till Lenngren 1785 skriver Leopoldt: "Jag är förtretad at icke vara Nations första snille; men efter mitt öde en gång för alla förnekat mig denna Salighet; efter det måste gifvas någon åtskillnad i grader (och denna värdeligen icke så liten) efter jag med ett ord i stället för talanger at skapa, måste nöya mig med känslor av at beundra: så tar Jag mitt parti en homme sage, och tackar Gud at åtminstone någon är hvad jag altför gerna vore".¹⁰⁵ Det är en ödet ironi att Leopoldt, som ville följa en akademisk bana, tvingades bli hovskald och journalist, medan Thorén, som ville bli hovskald och journalist, tvingades in på en akademisk bana.

När Leopoldt nu var insläppt i fältet, bekände sig till de spelregler och den "tro" ("croyance") som Pierre Bourdieu menar är den kraft som sammanhåller ett fält, "som förenar alla de stridande, de [...] nya pretendenterna lika väl som dem som redan intagit maktpositioner inom fältet och strävar efter att bevara status quo",¹⁰⁶ kunde allting ha varit gott och väl. Precis som beträffande Kellgren och Thorén/Thorild fanns det uppenbara likheter mellan den förre och Leopoldt. De hade samma värddnad för antikens författare och samma eklektiska blandning av litterära idoler från såväl den sublimt-sentimentala som den klassicistiska traditionen (Klopstock, Rousseau, Pope, Voltaire), båda var smakrelativister, hängav sig åt vad Malmström kallar "eudemonism" (hedonism), älskade musik, var själva utövande violinister och hade båda disputerat (varigenom de – tillsammans med Thorén/Thorild – skilde sig från de övriga gustavianska hovförfattarna).¹⁰⁷ Deras väg till Gustaf III var likartad: först panegyriska och erotiska poem,

sedan dramatiska verk; alltsammans interfolierat av recensionsverksamhet och uppmärksammade insatser i kulturdebatten.¹⁰⁸

Animositeten mellan Leopoldt och Kellgren tycks emellertid ha fortsatt, ej blott efter det att de intagit sina platser i Svenska Akademien 1786, utan även efter det att de under 1790-talet förenat sina krafter i striden mot Thorild. Man undrar hur ofta de verkligen satt bredvid varandra under den period de hade gratisabonnemang på två angränsande platser på Kungliga Teaterns amfiteater.¹⁰⁹

Om inte annat fanns det personer som gärna hjälpte till och friskade upp minnet på dem. Sverker Ek har uppmärksammat att Per Rudin (1733–93) under sin kontrovers med Leopoldt i augusti/september 1786 bland annat utmanat den senare genom att uppmana honom att "äga mindre egenkärlek och mera aktning för rättelser af godkände händer", vari Ek ser en tydlig hänsyftning till odeaffären 1778–79.¹¹⁰ Ek menar att Rudins "hänvisningar till Kellgrens framgångar gentemot unga försökare", som även förekom i hans uppgörelse med Didric Gabriel Björn (1757–1810) vid samma tid (*StP* 12.9.1786), var ett viktigt inslag i motivbakgrunden till varför Leopoldt 15.9 med stor energi angrep Rudin. Denne "hade rört vid den unge odediktarens känsligaste nerv".¹¹¹

Ibland får man inblickar i en offentlig och en privat sida av något moment i relationshistoriken. I Svenska Akademien läste Leopoldt den 12.1.1788 upp en "afhandling om bruket af enkla och dubbla consonanter", som utgjorde ett inlägg mot Kellgrens den 8.12.1787 upplästa "anmärkingar rörande nödvändigheten at nytia dubbla consonanter".¹¹² När Kellgren i ett odaterat brev till Clewberg (januari 1788) skall beskriva en "7 quartz disput om consonanterne" som Leopoldt haft med Adlerbeth, kallar han den förstnämnde för "Den sega Herren", vilket väl knappast är tänkt som en komplimang.

I samband med en utdragen batalj som pågick under sista hälften av 1780-talet mellan Gustaf Regné (1748–1819) och Leopoldt angående Gustaf Gyllenborgs versepos *Tåget öfver Bält* (1785), där Kellgren i en artikel i *Stockholms Posten* sökte bistå Leopoldt genom att hårt kritisera Regné, visade sig Leopoldts avoghet mot Kellgren. Den senare beskrev Leopoldts insats som recensent av *Tåget öfver Bält* med följande ord:

En ung man af snille gick at, på anmodan, reparera denna skymf, genom en lika så nöjsam som sträng critique. Uplyst om lagarne för detta svåraste af alla skal-deslag, mer af naturen och egen själs känsla, än minnet af gamla och nya poeticon, fri och oväldig i sitt omdöme, glad och lekande i sin styl, med vördnad för Auctorn, men med större vördnad för sanningen, eller rättare, öfvertygad, at den senare kan allena gifva värdet åt den förra, visade sig denne Granskare, i de *anmärkingar* han särskildt från trycket utgaf, värdig att döma den Mästare han förut vist sig värdig at efterfölja.¹¹³

Kellgren kallade Leopoldt för ”en Man, hvars medborgerliga anseende är lika så stadgadt genom värdigheten af hans syssla, Konungens nåd, och omgänget med de högsta och vördnadsvärdaste män i Riket, som hans litteraira förtjenster, genom allmänhetens och kännares förenade låf”, och motive-rade sitt inhop i striden med att Leopoldts penna enbart borde ”ägnas åt Sånggudinnorna och Behagen”.¹¹⁴ Det hjälpte dock föga. I inledningen till det berömda så kallade ”K och k-brevet” till Nils von Rosenstein, daterat 13.3.1788, dagen efter artikelns införande, skrev Kellgren: ”Affairen med L—dt stod då ej att hjälpa: Ehuru grof jag tänkte vara, var jag ändå ej nog fin.”¹¹⁵ Ek och Sjöding drar slutsatsen att Kellgren ”trots dessa [...] lovord [...] icke tillfredsställt den överkänslige L, som uppenbarligen funnit behandlingen av sig själv ’ej nog fin’”.¹¹⁶ Samtidigt var Leopoldt noggrann med att hålla sig informerad om motpartens göranden och låtanden: ”Huru må Herrar Kellgren och Clewberg?”, frågade han sålunda Nils von Rosenstein från Söderköping 14.6.1788. I ett annat brev suckade Leopoldt över att han måste nöja sig med ”at af Phoebus-Kellgren få / Et ord til tröst, och et til aga”.¹¹⁷

Redan Atterbom sökte avlocka den endast delvis bevarade korrespondensen mellan Leopoldt och Thorén/Thorild kunskap om förhållandet till Kellgren. Han påpekar att man av Thorilds epistlar kan se att Leopoldt beklagat sig inför honom över Kellgren.¹¹⁸ Atterboms återgivning och undersökning av Kellgrens och Leopoldts sparsamma korrespondens och en del relaterat epistelmaterial gav också intressanta resultat. Den 2.3.1789 hade Leopoldt skickat sitt ode ”Häfdernas Röst” till Kellgren, med ett följebrev, där han undertecknade: ”Jag har äran at vara med största afundsjuka / Välborne Herr Kongl Sekreterens / ödmjukaste tjennare / LEOPOLDT”.¹¹⁹ På detta svarade Kellgren 6.3 med en flod av superlativer över Leopoldt i allmän-

het och odet i synnerhet. Inledningsvis berörde han kronprinsodet 1778 och sin stränga granskning därav, som han sade sig ångra.¹²⁰ Dagen därpå reagerade Leopoldt starkt:

HR Kongl Sekreterens penna felar ej om sitt mål. Det bref hvarmed Herr Kongl Sekreteren funnit sig föranlåten at hedra mig, har haft sin verkan: det har förkrossat mig. Eller har Herr Kongl Sekreteren verkeli-gen trodt min fåfånga en nog robuste fåfånga, för at fördraga denna starka dosis af beröm? Jag har denna gången erfarit möjligheten af hvad Pope kallar at *förgås bland blomster i aromatiska plågor*. [...] Hvad skall jag tänka då Herr Kongl Sekret. kommer tillbaka på et gammalt Missfoster, som jag önskade evigt bortglömdt, för at göra Sig förebråelser, dem jag i mitt Sinne intet ögonblick gjordt Hr. K Sekreteren?¹²¹

Det sista är en uppenbar osanning. På detta svarar Kellgren 8.3 med samma mynt: ”Bland alla mina oskickligheter, är det icke den minsta, att ej kunna smickra.”¹²² Varpå han laddar om och om möjligt överträffar panegyriken i sitt tidigare brev. Ett smakprov på den kellgrenska högdoseringen av lovord kanske kan vara på sin plats. Med följande rader karaktäriserar han sitt förhållande till Leopoldt:

Jag sätter mig i förhållande af Johannes Döparen til Messias. Han var ingalunda en af de större Propheterne, men han hade den lyckan at vara Frälsarens förelöpare, och döpte med vatten i afvaktan på den som kom att döpa med eld. Det var Christus allena som förstod sig på detta Dopet. Alla andra Döpare skulle bränt fingrarne på försöket. Man var derföre nödsakad att återkomma till vattnet; och Johannes har fått den äran att i alla tider passera för en habil Vattudöpare.¹²³

En misstanke man får vid genomläsningen är att brevskrivaren velat ge mottagaren ett par tjuvnyp, alternativt få honom att nyktra till, genom att parodi-dera hans lovord. När ateisten Kellgren lovprisar deisten Leopoldt genom analogier med Johannes Döparen och Kristus finns det nog skäl att draga öronen åt sig. Driver de med varandra? Är det bara Kellgren som driver med Leopoldt? Återigen påminns man om Gjörwells karaktäristik av de båda trätobröderna 1779: ”Verkelige snillen, men häftige herrar. [...] Skalkar äro de”.¹²⁴

Att döma av den bevarade korrespondensen gav Leopoldt nu upp. ”Leopoldt och Lenberg skola följa med Kungen som reser inom kort, Gud vet hvart.” Är det en suck av lättnad man spårar bakom Kellgrens formulering i ett brev till vännen P.G.

Rudbeck 30.5.1789?¹²⁵ Strax därpå frågade han i ett odaterat brev till Clewberg-Edelcrantz (12.7.1789?): "Hörs något från Leopoldt?"¹²⁶ Ek sammanfattar korrespondensen 1789 på följande vis: "en inbördes bisarr kurragömmalek med många invecklade turer och kamouflerande attityder".¹²⁷

När Atterbom skall skildra skaldernas samvaro skapar han en syntes med osäkert källvärde, beskriven såsom emanerande från "Män, som på närmaste håll varit i tillfälle att mellan Kellgren och Leopold anställa personliga jmförelser" respektive Kellgrens förtrogna. Där berörs Leopolds "art eller sed att städse komplimentera sin snillebroder med de utsökteste ordasätt".¹²⁸ Det är av sammanhanget oklart huruvida Atterbom och hans sagesmän avser skriftlig eller muntlig kommunikation eller bådadera. Atterboms "Män" menar att Leopold "utmärkte sig såsom benägen för en kruserlighet, som lätt kunde synas öfverdrifven och till sin inre halt mindre tillförlitlig".¹²⁹ Som kontrast framhävs Kellgrens enkelhet och rättframhet. Atterbom hävdar att "Detta gjorde, att deras enskilda umgänge alltid bibehöll någonting ceremoniöst."¹³⁰ Ser man på Kellgrens bidrag till korrespondensen under 1780-talet är det emellertid knappast adjektiv som 'enkel' och 'rättfram' som i första hand inställer sig för ens inre öga. Fråga är om man inte skall se deras vidmakthållande av ceremonierna som ett sätt att bevara en viss distans, om än under vänskapliga former.

Att Leopold lärt sig en läxa av korrespondensen 1789 – nämligen att hålla inne med panegyriken vis-à-vis Kellgren – tycks bekräftas av ett brev till Rosenstein, daterat Linköping den 13.1.1794: "om det tillhörde mig at dömma honom, skulle jag säga at han är ännu mera rar genom sitt stora vett, än genom sitt stora snille. Säg för honom min vänskapsfulla hälsning, men säg honom ej at jag berömmar honom, på det at jag ej i den sannaste af mina känslor, må misstänkas för ett uselt smicker." Han betygar samtidigt att han har Kellgren som sin läromästare i tidningspolemik: "Jag skall aldrig neka eller glömma mina förbindelser till Kellgrén i detta ämne. Det är i hans Sarcassmer som jag studerat Logican".¹³¹

Vilken roll Leopoldt spelade i samband med de anklagelser som framfördes mot Kellgren för att under riksdagen 1789 ha författat en paskill mot de rojalistiska bröderna Carl Gustaf

Nordin (1749–1812) och Johan Magnus af Nordin (1746–1823) – om han nu spelade någon roll alls – är okänt. C.G. Nordin noterar i sin dagbok 24.8.1789 att "Leopoldt talade med Konungen, om Pasquillet som var skrivvit om mig under Riksdagen, då Konungen tog en viss af mina vänner för Auctor", d.v.s. Kellgren.¹³² Om Nordins anteckning är med sanningen överensstämmande tycks det uppenbart att Leopoldt försvarat Kellgren mot anklagelserna. Han hade ju redan uppträtt som Kellgrens försvarare i *Stockholms Posten* mot Carl Fredrik Nordenskiöld (1756–1828), vilken kämpade mot Kellgren, som bland annat angripit honom 1787 i sina "Anmärkningar" till "Man äger ej snille för det man är galen".¹³³ Leopoldts försvar levererades i form av ett rimbrev "Til Sällskapet *Pro Sensu Communi*" (StP 5.2.1789).¹³⁴

Carl Gustaf von Holthusens (1749–1818) pjäs *Slädpartiet* uruppfördes 28.3.1790 och utsattes för besk kritik av Kellgren i *Stockholms Posten* 9.4.1790, vilket genererade en dispyt.¹³⁵ Strax därpå beskrev Elis Schröderheim (1747–95) för Gustaf III i ett brev daterat den 23.4.1790 en middagsbjudning hos Johan Gabriel Oxenstierna, där bland andra åtta av Svenska Akademiens medlemmar varit närvarande, bland dem Kellgren och Leopoldt. Schröderheim skildrar i humoristiska ordalag en veritabel spöksupé, där alla avundsjukt bevakar alla och gärna framhäver sig själva på de övrigas bekostnad. Slutet av det hos Atterbom anförda partiet ur brevet hänger samman med holthusenaffären och lyder:

En annan scen var mera dramatisk. Dagligt Allehanda bar i går Holthusens svar på Kellgrens kritik öfver "Slädpartiet". Termerna äro starka, och gå nära på både saken och personerna. Kellgren var ledsen – och kanske arg. Leopold, icke missnöjd med hans embarras; men döljde all satisfaktion, och tog det ädelmodiga beslutet att uppmontra och förklara. Jag fick sedan veta att Holthusens, som förblandat snillen och redaktörer, gjort Leopold en elak kompliment. En gemensam fiende och fara förenade dessa herrar, som äro gjorda att lysa hvar för sig. Deras entretien var dem emellan i tysthet; men man trodde sig af vridningar på nacken, af uppspända ögon och deklamerande näfvar kunna tro att Holthusens undergång blef besluten, och en off- och defensiv allians i Herrans namn sluten mellan Gustaf Wasa och Oden. Leopold meddelte högt till Kellgren sin sista anmärkning, af detta innehåll:

"Jag bör likväl nämna en sak till Holthusens försvar, som herr kongl. sekreterarn ej haft tillfälle att känna.

Herr kongl. sekreterarn har ej assisterat vid lecturen hos kungen om afnarne. Det är skada. Jag har flera gånger velat, men – ja, ja, jag förnyar väl mina propositioner. [...]”¹³⁶

Det är naturligtvis svårt att bedöma hur pass korrekt Schröderheims rapport till konungen var. För att det skall ha varit någon mening med det här citerade avsnittet måste det dock ännu 1790 ha varit så att kretsen kring Gustaf III betraktade förhållandet mellan Kellgren och Leopoldt som åtminstone spänt, kanske fientligt. Atterbom anmärker att Leopoldts beteende mot Kellgren här ej var ”serdeles grannlaga”, med tanke på de olika skäl som avhöll Kellgren från en tjänstgöring av det slag som Leopoldt nämnde – skäl som rimligtvis var kända för Leopoldt.¹³⁷

Holthusen hade uppenbarligen trott att det var Leopoldt som svarat för avbasningen av honom, varför han angrep honom. Kellgren tog sig an svaret i *Stockholms Posten* 28.4.1790.¹³⁸ Av en passage i ett odaterat brev från Kellgren till Clewberg-Edelcrantz, från början av maj 1790, framgår att även Leopoldt skrivit ett svar till Holthusen: ”Leopoldt, som bedt mig icke skilja hans sak från min egen, lär ej funnit sig nöjd, utan kom här om dagen med ett eget försvar på två ark, som var faseligen ovetligt och personelt, med beskyllningar för *låghet*, för *nedrig otacksamhet* &c. Jag tror at jag frälste honom sjelf, Academien och litteraturen från en stor scandale, då jag afrådde honom att trycka det.” Så långt är allt väl. I fortsättningen signalerar dock Kellgren förbehåll gentemot akademikollegan: ”Mannen reser i år till Medewi, och har budit mig till sällskap. Vi få väl att vänta oss sköna nyheter från hans Brunscamerader.”¹³⁹

Hur den personliga samvaron mellan skalderna kunde te sig beskrivs enligt Atterbom av ”förtrogne” till Kellgren på följande vis:

Leopold plögade, när han ville göra Kellgren besök, dagen (eller åtminstone några timmar) förut anmäla det genom en biljett, så utstofferad, att denne, som påstod sig vara dum i allt slags påhitt af artigheter, ofta måste försitta en förmiddag i bryderi med att utfundera ett icke alltför omotsvarigt genmäle. Efter visiten funno hans förtrogne honom hvarje gång utmattad, och hörde honom bedyra, att han ej visste någonting mer trötande, än den första, ständigt åt panegyriska haranger inrymda, sjerndelstimman af Leopolds ankomst: ”men se’n jag öfverståt den”, – brukade han tillägga, – ”skulle

mannen gerna få sitta hos mig hela dagen; ty sedan talar han väl och intressant”.¹⁴⁰

Det tycks som om Atterbom toge denna framställning på allvar (bland annat drar han av den slutsatsen att ”i flertalet af de Kellgrenska brefven, en icke liten öfveransträngning till artighet är synlig”). Den har dock klart anekdotiska drag. Att Kellgren skulle ha behövt ta en hel förmiddag i anspråk för att formulera ett artigt brevsvår därför att han var så ”dum i allt slags påhitt af artigheter” låter sig svårigen kombineras med hans dokumenterade flyhänthet på området. Möjligen har Kellgren för vännerna spelat upp en komedi med Leopold som driftkucku, där han lämnat det parodiska porträttet av sitt lätt afatiska jag hopsjunket bredvid eufonimonstret Leopold.¹⁴¹ Kellgrens syfte härmed var rimligtvis att befästa en bild av sig själv, skaldebrodern och deras inbördes förhållande.

När sista häftet av Thorilds kellgrenbastonad *En Kritik öfver critiker* publicerats, där även Leopold fick sig en och annan snärt, skrev Kellgren till Rosenstein 30.1.1792: Thorild ”har äfven skrivit till Leopold ett Bref, som han säger sig ej besvarat. Denne synes mycket uprörd, och lofvar reda sig till strids, hvartill han ock i Brevet blifvit utmanad. Om Bror skrifver honom till, så glöm ej att billigt sporra hans nit för det *allmänna Vetets sak*”.¹⁴² Med eller utan Kellgrens fjärrdirigerade sporre gav sig Leopold in i striden. Även i följbrevet till hans stridsskrift mot Thorild, *Den Nya Lagstiftningen i Snillets Verld, Något litet i fråga satt*, i vilken Leopold avlastar Kellgren och axlar rollen som Thorilds huvudmotståndare, förekommer egendomligheter. Efter en diskussion om strategien för uppbackningen i *Stockholms Posten* av Leopolds skrift inleder han epistelns avslutning med följande formulering, som suggererar att han ännu inte är säker på i vilket förhållande han står till mottagaren: ”Adieu Min Hederlige Vän. Tillåt mitt hjerta at åtminstone bedraga sig med detta namn.”¹⁴³ Ovan har noterats att Leopoldt vid ett tidigare tillfälle (av nervositet?) daterat ett brev med felaktigt årtal. Här har han i stället fel månad och har för en enda gångs skull ändrat på sitt dateringssystem genom att skriva månadens namn före dagsnumreringen: ”Febr. d. 2. 1792” (rätteligen: Mars).¹⁴⁴ Är detta en tillfällighet eller ett tecken på att författandet av ett brev till Kellgren ännu 1792

kostade Leopold sådana vedermödor att han i viss mån förlorade nerverna?¹⁴⁵

Även i en större krets tycks föreställningen om den endast hjälpligt fungerande borgfreden mellan Kellgren och Leopold ha varit spridd. Härpå tyder en incident som inträffade strax före Kellgrens död, då Leopold sedan ett par år övertagit striden mot Thorild och dennes anhängare. En av dessa, författaren Pehr Enbom (1759–1810), hade i *Extra Posten* 20–21.1.1795 angripit såväl Kellgren som Leopold, bland annat med hänvisning till kronprinsodet 1778. I en senare inlägga (14.2) skrev Enbom beträffande Leopold: ”Wänner —! dem äger han icke: Sjelfwe desse Herrar, för hwilka han wil synas ha wäpnat sig, älska honom lika så litet som han älskar dem. Jag bör göra Postens redacteurer rättwisa. De hafwa wist för mycket förstånd, för at icke hemligen förakta honom”.¹⁴⁶ Som Lennart Josephson anmärkt, hade Enbom uppenbarligen ”här rört vid en öm punkt”,¹⁴⁷ eftersom Kellgren fann sig förlåten att från dödsbädden för Lenngren diktera ett svar (28.2), där det bland annat framgick att redaktörerna för *Stockholms Posten* ”långt ifrån at finna sig smickrade af det drag af Herr Enboms så kallade rättwisa, som han behagat lemna [...], tvertom anse sig derigenom mera förfördelade än genom något af hans ursinnigaste anfall. Det försåtliga sätt, hvarmed Herr Pehr Enbom härvid haft för afsigt at förmildra vettigt Folks omdöme öfver sit ovärdiga förhållande, då han söker kasta skugga på en ypperlig Författare som äger rätt til Almänhetens aktning”, katapulterar tillbaks på Enbom själv.¹⁴⁸ Detta blev Kellgrens sista bidrag till *Stockholms Posten*.

En i sammanhanget svårbedömd kellgrenstext är 1795/96 års version av den smådedikt ”Til Herr Lagmannen och Historiographen vid Kongl. Maj:ts Orden, Johan Simmingsköld” (*Stockholms Posten* 20.7.1784), som mottagaren ådragit sig för ett i *Dagligt Allehanda* 9–10.7.1784 anonymt publicerat angrepp på Kellgren i den pågående kampen mot Thorén (säkert ett tjuvnyp med bakgrund i Kellgrens ovan nämnda attack i februari 1778 på bl.a. Simmingsköld). I sina kommentarer till Vitterhetssamfundets kellgrenutgåva lanserar Ek och Sjöding teorien att stroferna 3–7, där ”en fanatisk fjoller” står i blickpunkten, i själva verket skulle vara riktade mot just Thorén.¹⁴⁹ Simmingsköld (1748–96) föll vid tiden för kellgrendiktens publi-

cering i onåd p.g.a. bedrägerier, flydde riket i augusti 1784, och satt sedan i fängelse i Sachsen på livstid. Redan 1788 ändrade författaren i ”K och k-brevet” till Rosenstein därför mycket riktigt diktens titel till ”Frondeuren” och införde infogandet i utgåvan av hans samlade skrifter (utg. 1796) döpte han om den till ”Fronderiet”. Dessutom ändrade han dedikationen: ”Til L.”¹⁵⁰ Man har spekulerat i vem denne ”L.” skulle vara.¹⁵¹ Möjligen kan man tänka sig att Simmingsköld fortfarande var adressat, och att man skall uttyda dedikationen: ”Til [Herr] L[agmannen och Historiographen vid Kongl. Maj:ts Orden, Johan Simmingsköld]”. Detta synes dock mot bakgrund av den fallne hovmannens livsöde föga troligt. Kellgren hade som redan nämnts knappast någon motivation i mitten på 1790-talet att hudflänga Simmingsköld. Till yttermera visso skar han i SS bort de delar av dikten (stroferna 10 och 11) som närmare knyter den till Simmingsköld. Trots Lidners förbindelser med Thorén/Thorild tycks de kritiska raderna mindre träffande vad gäller honom. Kellgren hade aldrig visat Lidner något större intresse, och analogt med att han upphörde kritisera den fallne Simmingsköld har han väl rimligen inte haft skäl att smäda en av ödet förföljd person som Lidner, som dessutom låg på sitt yttersta eller rentav var död.¹⁵² Givetvis ligger det närmare till hands att föreslå Leopold som adressat: ”JHK kunde inte vara omedveten om att den oförberedde läsaren säkert måste fatta L. som Leopold”.¹⁵³ I så fall skulle diktens ord om ”Den låga egennyttans träl, / Som ej i Sånger blygs berömma / Hvad han föraktar i sin Själ” uppfattas såsom avseende Leopold. Häremot står ”Den sanna Philosophen[...]”, d.v.s. Kellgren själv, som ”En lika billig afsky bär / För Hycklets smink och Tadlets svärta”, vilket skulle omfatta såväl Thorild som Leopold. I de två sista stroferna är tonen en annan; här andas framställningen – åtminstone på ytan – oförställd uppskattning:

Så, ädle Skald! du äfven tänker,
Då, utan tvång och utan flärd,
Du all förtjenst dit offer skänker,
I högre eller lägre werld.

Man öfver alt din Skaldmö känner,
Der smak och sanning para sig:
Och sjunger du om menskjovänner,
Är hjertat det som röjer dig.

Skall emellertid de båda slutstroforna i ”denna svårtolkade dikt”¹⁵⁴ bringas i innehållslig samklang med resten av verket ligger det nära till hands att tolka dem ironiskt. I så fall blir även diktens åtta sista rader en kritik av Leopold.¹⁵⁵ Om Kellgren hade överlevt till SS’ tryckning hade dikten med denna dedikation kunnat bli en stor belastning för deras relation. Man undrar huruvida den då verkligen hade publicerats i den formen eller om man skall betrakta den som en sista hälsning från andra sidan graven.

Ett par dokument som ej synes ha fått den uppmärksamhet de förtjänar är två dikter av Leopold, ”Sång öfver Kellgrens död” (1795) och ”Till Kellgrens Skugga. (I anledning af Sången öfver hans död)” (1798).¹⁵⁶ De har i tidigare forskning genomgående citerats som utslag av författarens gripenhet och saknad inför den äldre kollegans bortgång. I den äldre dikten, vars centrala tankefigur är ’det rätta, det sanna och det sköna’, silar emellertid Leopolds personliga kellgrenbild fram på ett par ställen mellan retorikens ready-mades: ”På denna fruktansvärda panna, / Der Snillet hota sågs i all dess hämnde-makt, / [...] Från denna mulna blick, den ljungelds-stråle blänkte”. I den senare dikten vandrar författaren på knivsudden mellan beundran och avståndstagande. Andra strofen är visserligen något oklar, men synes åtminstone delvis bearbeta minnen från odestriden 1778–79: skalden beskriver sin röst som ”Svag” när den ”väcktes”. ”Än hördes ej mitt namn, då ditt förgudadt var; / Skön brann ännu din Sol, då ren min lampa släcktes”. Den tredje – starkt beundrande – strofen avslöses av två där Leopold talar klarspråk, och där det tydligare alluderas till minnena av deras första sammandrabbning:

Den rätt jag lemnar Dig, har jag ej alltid njutit.
Du ser om, på ditt namn, jag hämnar mig igen.
Blott afund har jag känt; ännu jag känner den;
Men evigt var mitt bröst för hatets ormar slutit!

Vid mina första steg, din jernhand mötte mig.
Min ungdom stöttes bort, med hån, ur Snillet tempel.
Men fåfängt vid dess port, din klubba höjde sig,
Då dina lärors ljus, ditt rykte, ditt exempel
Mig förde till ett rum deri, – oakadt dig!

Trots Kellgrens motstånd har Leopold genom *æmulatio* svingat sig upp på Parnassen. Hur nära de båda polerna i Leopolds minnesdikt befinner sig

till varandra och delvis sammansmälter kan utläsas av följande rader: ”Ty ädel var den vän, jag snart i häcklarn fann. / Och örnen Kellgren lätt ett makt-hugg kan förlåtas”. Även fortsättningen tolkar författarens ambivalens vid tanken på den dode:

Af oförrätters harm, att minnet evigt gömma,
Hur svårt mot en förtjenst, hvars värde, hvars behag,
Förföra hvar minut den sårade att glömma!

Men den sårade hade ingalunda glömt, det visar det rika inslaget av blandade känslor i det som i undertiteln uttryckligen beskrivs som ett addendum till den officiella hyllningsdikten. Poemet slutar med en fågelallegorisk strof, full av ödmjukhetstopoi, där ”svalan” Leopold rör sig i skuggan av den hädangångne ”örnen”. Det var tveklöst insikten om att hans position som ”Kellgrens närmaste konkurrent och efterföljare” genom dödsfallet radikalt ändrats, som ledde till följande, av självkänsla präglade allegoriska formulering mot slutet av ”Sång öfver Kellgrens död”:

Alcides hvilat,
Men på hans hjelte-stoft, kanske, skall träda fram
En Philoctet, som har hans pilar.¹⁵⁷

Konkurrensen hade upphört, och i stället för att imitera Kellgren kunde han nu efterträda honom i hans position som Sveriges kulturella centralfigur. Svalan hade blivit örn.

*

Sammanfattningsvis får det konstateras att det spända förhållandet mellan Kellgren och Leopoldt/Leopold inte var symmetriskt. Den som ”rimkräk”¹⁵⁸ uthängde Leopoldt hade andra motiv för sin avoghet än Kellgren. Atterbom har uppenbara svårigheter att få ekvationen att gå ihop. Å ena sidan konstaterar han att något på personlig vänskap byggt förhållande mellan de båda skalderna aldrig uppstod, utan att det mera var nyttan som dikterade deras närmande.¹⁵⁹ Å andra sidan tillåter han sig följande spekulation: ”I alla fall anse vi, för vår del, den nu anmärkta skiljaktigheten mellan Kellgrens och Leopolds öfvertygelser ingalunda hafva varit så stor, att den skulle, vid förlängning af Kellgrens lefnadslopp, kunnat hämma eller störa den kort före dess afbrott ögonskenligt började

utbildningen af deras vexelförhållande till en i hvarje hänsigt fullständig vänskap.¹⁶⁰ Sverker och Ingrid Ek solidariserar sig med denna uppfattning. ”Atterbom som noga följt de olika faserna i deras inbördes förhållande har fällt det avgörande ordet.”¹⁶¹ Som argument anför de att ”Atterboms ord får sin bekräftelse i Leopolds efter Kellgrens död ofta och förbehållslöst uttalade uppskattning av skaldekollegan.”¹⁶² Man kan dock tänka sig fler förklaringar härtill, exempelvis eftergift åt *decorum* och önskan att genom lovprisande av kollegan indirekt stärka sina egna aktier (*captatio benevolentiae* och etablerandet av sig själv som *beatus vir*).¹⁶³ Redan Atterbom erkände för övrigt att Leopolds senare framställning av relationen till Kellgren var en efterkonstruktion.¹⁶⁴ Det är inte heller lätt att inse varför just Leopolds uppskattande ord om den döde skall tillmätas större dignitet än hans kritiska.

Sannolikt har många av forskarna medvetet eller omedvetet skrivit under inflytande av den litteraturvetenskapliga tankefigur som Thomas Olsson kallat ”det estetiskt meningsfulla författarlivet”: ”tanken att det samlade konstnärliga verket beskriver samma utvecklingskurva som sin upphovsmans livsKurva”.¹⁶⁵

Så vitt man över huvud taget tycker det är meningsfullt att göra extrapoleringar om vad som hade kunnat hända, måste det anses såsom mycket ovisst huruvida förutsättningar fanns för att Atterboms och paret Eks profetior verkligen skulle ha infriats. Härtill var nog den ömsesidiga ambivalensen mellan Kellgren och Leopold för stor.

ABSTRACT

Dag Hedman, The Battle in the Gustavian Field II. Kellgren's problematic attitude towards Leopold.

The Essay deals with the two most renowned writers of the Swedish Enlightenment, Johan Henric Kellgren (1751–1795) and Carl Gustaf Leopold (1756–1829), and their problematic contacts. The study is partly inspired by Pierre Bourdieu's field theory, and uses some of his terms as tools for the analysis. The decade-long struggle between Kellgren and Leopold is seen in a sociological light, rather than from an aesthetic point of view, as has traditionally been done by Swedish scholars. Both writers were fighting for a position in the cultural field surrounding King Gustavus III (1746–1792), and thus were bitter enemies, later reluctantly united against common enemies, foremost the writer and philosopher Thomas Thorild (1759–1808).

NOTER

- 1 Dag Hedman: ”Kampen på det gustavianska litterära fältet. Om Kellgrens problematiska förhållande till Bellman och Thorild” (*Sammlaren* 1997) s. 14.
- 2 Förklaringar till relevant bourdieusk terminologi, jfr Hedman: op. cit. s. 29f, noterna 3 och 19 och där anförda källor, liksom Donald Broady: ”Inledning: en verktygslåda för studier av fält” i densamme (red.): *Kulturens fält. En antologi* (Uppsala, 1998) s. 11–21.
- 3 Bernhard von Beskow: ”Om den estetiska betydelsen af Thorilds strid emot Kellgren och Leopold” (*Svenska Akademiens handlingar ifrån år 1796*, band 48 [1872]. Stockholm, 1873) s. 177.
- 4 För en sammanfattning av litteraturhistorikernas syn på Leopold, se E. N. Tigerstedt: ”Leopold och eftervärlden” i *Samtid och Framtid* 1953 s. 552–555.
- 5 Hedman: op. cit. s. 30 not 10.
- 6 Litteraturhistorior avsedda för grundskolan och gymnasiet har här lämnats därhän. – För en översikt över de senaste två seklers svenska litteraturhistorieskrivning hänvisas till Gustaf Fredén: *Svenska vittnerhetens hävdatecknare* (Stockholm, 1956), där dock Molbeck och Ehrenström saknas.
- 7 ”Det vore orättvist att neka Leopold allt poetiskt värde, därför att nästan alla hans arbeten i den alfvarsamma, och de flesta i den skämtsamma poesien äro misslyckade.” (s. 71f)
- 8 Han hade även tolkat Georg Anton Friedrich Asts *Öfversigt af Poesiens Historia* (Stockholm, 1810). – Det är värt att notera att Hammarsköld kryddat sin översättning av Molbechs text med egna fotnoter, där han ogenerat marknadsför sina egna synpunkter på stoffet.
- 9 Likartat beträffande Leopold i Hammarskölds *Historiska Anteckningar rörande Fortgången och Utvecklingen af det Philosophiska Studium i Sverige, från de äldre till nyare tider* (Stockholm, 1821) s. 324–335.
- 10 Olle Holmberg suggererar i kapitel 7, ”Den tänkande väninnan” i *Leopold och det nya riket 1809–1829* (Stockholm, 1965) att hon även under en period var Leopolds älskarinna. Sverker Ek är två år senare explicitare i ”Gustaviansk litteratur” i E. N. Tigerstedt (red.): *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria*, b:d 2: ”Karolinska tiden. Frihetstiden. Gustavianska tiden” (Stockholm, 1967) s. 459. – Efter skaldens död summerade Ehrenström hans liv och gärning i en 57-sidig skrift med den omfattande titeln *Notice biographique sur Monsieur de Leopold, Secrétaire d'Etat, Commandeur de l'ordre royal de l'Etoile polaire, un des Dix-huit de l'Académie suédoise, Membre de l'Académie des Sciences, de celle des Beaux-Arts, de l'Académie des Belles-Lettres, d'Histoire, d'Antiquités et des Inscriptions, de l'Académie de Musique, de l'Accademia Italiana à Pise, de la Société académique des Arts et des Sciences à Marseille, de celle de la littérature Scandinave à Copenhague, etc. etc. etc.* (Stockholm, 1830).
- 11 I *Notice biographique sur Monsieur de Leopold* är teckningen helt annorlunda – där utgör kontakterna mellan

- Kellgren och Leopold ett av de mera framträdande dragen. De framstår genomgående i ett rosigt skimmer: båda är varandras devota beundrare.
- 12 Lénström tar i sin "Inledning" avstånd från sina tidigare framställningar av den gustavianska litteraturen: "Hvad opartiskheten beträffar, har Förf. förr mer än en gång under ungdoms-svärmeriet för *idealer* bedömt den nyare Svenska Litteraturen, särdeles den Gustavianska, efter sådana, alltså för strängt och obilligt. Han har bittert fått ångra sig. Han hoppas därför att denna bok skall befria honom från beskyllningen för *partiskhet* för någon viss smak och skola, vare sig akademisk eller fosforistisk." (s. 4) I praktiken visar sig Lénström ha betydande problem att omsätta sin plan, eftersom han i mångt ändå fasthåller vid "ungdoms-svärmeriet". Beträffande Kellgren (s. 250–256) innebär detta att man jämsides med fosforistiska tillvitelser finner lovord, de sistnämnda dock städe med förbehåll.
 - 13 Något leopoldkapitel finns ej i *Svenska siare och skalder*. Detta förklaras av utgivaren Carl Wilhelm Böttiger: Atterbom hade "allredan till tryckningen lemnat sin monografi öfver *Kellgren*, då episoden om den för hans hjerta så dyrbare *Ernst Kjellander* kom att vexa till den utförlighet, att teckningen af *Leopold* dag från dag måste uppskjutas. När han slutligen vid den ville lägga hand, afbröts hans arbete af döden." ("Förord", daterat 6.II.1855. Citerat efter *Samlade skrifter i obunden stil*, b:d 6, Örebro, 1863, s. VIII.) Leopolds mellanhavanden med Kellgren (och Thorild) tecknas dock i kapitlet om dessa. – Atterboms omfångsrika recension "Carl Gustaf af Leopold: *Samlade skrifter*" (*Svenska Litteratur-Föreningens Tidning* 1833; omtryckt i *Litterära karaktäristiker i Samlade skrifter i obunden stil*, b:d 7:1, Örebro, 1870, s. 327–426), som innehåller åtskilligt material om skaldens position i samtiden och inför eftervärlden, berör ej det område föreliggande uppsats behandlar.
 - 14 P. D. A. Atterbom: *Svenska siare och skalder eller Grunddragen af svenska vitterhetens häfder intill och med Gustaf III:s tidevarf* (1841–55) – här genomgående citerad efter densammes *Samlade skrifter i obunden stil*, b:d 4–6 (Örebro, 1862–63). Citatet i b:d 5 (1863) s. 8.
 - 15 En utförlig presentation av romantikernas hållning gentemot Leopold återfinnes i Olle Holmberg: *Leopold och det nya riket 1809–1829* (Stockholm, 1965) s. 38–127. Se även Jacob Kulling: *Atterboms "Svenska siare och skalder". En undersökning av hans litteraturhistoriska forskning* (diss., Stockholm, 1931) s. 218–311. En tidig översikt återfinnes i Bernhard von Beskow: "Minne af statssekreteraren Carl Gustaf af Leopold" (*Svenska Akademiens handlingar ifrån år 1796*, b:d 35 [1861]. Stockholm, 1862), "Bilagan 17: Om striden mellan den gamla och nya skolan i svenska vitterheten", s. 425–480b [recte: 482].
 - 16 Atterbom: op. cit., b:d 3:2 (Örebro, 1862) s. IX–XXIII, se särskilt s. X–XVII. För en diskussion om Atterboms källgensyn som bakgrund till C. W. Böttigers, se Paul Fröberg: "Klassisk minnesteckningskonst. C. W. Böttigers minnesteckningar i Svenska akademien handlingar" (*Samlaren* 1978. Uppsala, 1979) s. 99–103.
 - 17 Traditionen bakom detta vidare litteraturbegrepp tecknas i Bo Bennich-Björkman: *Termen litteratur i svenskan 1750–1850 (Meddelanden utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturhistoriska institutionen i Uppsala 4. Uppsala, 1970) passim*.
 - 18 Tryckta i *Svenska Akademiens handlingar ifrån år 1796* (1862; jfr ovan not 15) respektive op. cit., b:d 48 [1872] (Stockholm, 1873).
 - 19 Beskow: op. cit. 1862 s. 49f, op. cit. 1873 s. 182, 330.
 - 20 Beskow: op. cit. 1862 s. 142f, 145, 162ff, 208, 212. – Samma tendens återfinnes i den anonymt publicerade "Biographi öfver CARL GUSTAF AF LEOPOLD [etc.]" (*Kongl. Vetenskaps-Akademiens Handlingar, för år 1829* [Stockholm, 1830] s. 244–265), se särskilt s. 246, 249, 253f och 257, och i Samuel Grubbe: "Inträdes-Tal, hållet i Svenska Akademien Den 20 November 1830" (*Svenska Akademiens Handlingar Ifrån År 1796*, b:d 14 [Stockholm, 1831] s. 21ff. Grubbe var Leopolds efterträdare i Akademien).
 - 21 Beskow: op. cit. 1862 s. 35.
 - 22 Beskow: op. cit. 1862 s. 174. Samma tanke uttrycktes redan av Grubbe i op. cit. s. 57 och Atterbom i op. cit. 1870 s. 352. Se även Atterbom: op. cit., b:d 5 (1863) s. 461. Beskows höga uppskattning av Leopold sammanfattas i op. cit. 1862 s. 38 och 188.
 - 23 Jfr b:d 2 (1867) s. 220: "Hela denna bittra skriftvexling är från början till slut endast en okynnig träta emellan bortsämda och inbilliska pojkar."
 - 24 B:d 4: "Striden mellan gamla och nya skolan" (Örebro, 1868) s. 391–398.
 - 25 B:d 1 (Lund, 1873) s. 49. Det åsyftade stället hos Atterbom "visar" dock i själva verket ingenting: han avfärdar kort och gott föreställningen om en konkurrenssituation mellan de båda gustavianerna såsom "tvifvelsutan" "alldeles ogrundad", eftersom Kellgrens bevekelsegrunder endast varit "nit för smakens renhet, blandadt med en stark dosis ungdoms-öfvermod" (b:d 4 s. 132).
 - 26 Uttryck som "charadism" och "förkonstling" (s. 429) får sammanfatta Sylwans leopolduppfattning.
 - 27 Visserligen omfattar Tigerstedts verk från 1948 583 s., men då man ser att efterkrigsperiodens litteratur fyller så mycket som de sista 130 sidorna hos Olsson & Alguilin är det uppenbart att ett mindre sidantal där står till förfogande för litteratur från tidigare epoker än hos Tigerstedt.
 - 28 Se exempelvis del II (Stockholm, 1980) s. 16f, 239ff, 247f och 318.
 - 29 Omtryckt i *Svenska Författare Utgifna af Svenska Vitterhetssamfundet II: Samlade skrifter af Carl Gustaf af Leopold*, b:d 1: "Ungdomsskrifter (1770–1784)" (red.: Knut Fredlund. Stockholm, 1912) s. 1–10. – Textsituationen är beträffande Leopold ogynnsammare än när det gäller Kellgren, eftersom Vitterhetssamfundets utgåva hittills sänar som på den första volymen koncentrerats på utgivning av Leopolds brev. Man får ivrigt hoppas att Vitterhetssamfundet får möjlighet att snarast fortsätta editionen av de skönlitterära verken. Nedan kommer det följaktligen att bli nödvändigt att

- även hänvisa till äldre SS-utgåvor (1814–33 [6 band; detta är en utökad upplaga av en trebandsutgåva från 1800–02] och 1873 [2 band]).
- 30 Smakprov finns i *Carl Gustaf af Leopolds Samlade Skrifter*, b:d 2: "Poetiska arbeten af blandadt innehåll" (Stockholm, 1815) s. 93–128, 415–432, 501–508 (omtryckt som b:d 1: "Poetiska arbeten. Episka, lyriska, satiriska och didaktiska stycken" [Stockholm, 1873] s. 295–309, 363–408, 433–438).
- 31 Leopoldt svarade även för "Då Hans Kongl. Höghets Cron-Prinsens GUSTAF ADOLPHS födelse underdånigst firades af Öst-Götha Nation i Upsala d. 14 Nov. 1778", omtryckt i Leopold: op. cit. 1912 s. 155ff.
- 32 Jfr Hedman: op. cit. s. 18 och Gunnar Sahlin: *Författarrollens förändring och det litterära systemet 1770–1795* (diss., Stockholm, 1989) s. 63f.
- 33 Style créé: jfr Ek: op. cit. *Kellgren. Skalden och kulturkämpen*, b:d 1: "Hans utveckling fram till segern med Gustaf Wasa 1786" (Stockholm, 1965) s. 87–100, 127f och Ek: op. cit. 1967 s. 449f. Se även Martin Lamm: "Leopolds första litterära ståndpunkt" (*Studier tillägnade Karl Warburg på hans sextioårsdag af vänner och lärjungar* [Stockholm, 1912] s. 83–94) *passim* och Sjöding: op. cit. 1931 s. 42–63.
- 34 Härmed rättas uppgiften i Hedman 1998 s. 19, där en sammanblandning med brodern Jacob Albrecht Flintberg skett. Ett tack riktas till Jon Helgason, som påpekat detta.
- 35 Ek: op. cit. 1965 s. 148 (Adlerbeth et al), s. 164f (Ristell) och s. 147, 158f (Bellman). Se även Eks och Allan Sjödings kommentarer till Kellgrens utfall i dennes *Samlade skrifter* b:d 7: "Kommentar till del I–III" (Stockholm, 1938–60) s. 126–129 (Adlerbeth et al), 155–158, 172f, 190–201 (Ristell) och 149ff (Bellman). Jfr även Dag Hedman: op. cit. 1998 s. 17 och 19. Med Flintbergs bror Jacob Albrecht och Ristell invecklades Kellgren i debatter liknade dem med Leopold och Thorild. – En utmärkt inblick i vissa av uteslutningsmekanismerna på den gustavianska parnassen, liksom en precision av de pekuniära fördelar det kunde medföra att vara en del av den sistnämnda återfinnes i Jakob Christensson: *Lyckoriket. Studier i svensk upplysning* (diss., Lund. Stockholm, 1996) s. 105–115.
- 36 Ek: op. cit. 1965 s. 178, 180.
- 37 Kellgren: op. cit., b:d 4: "Prosaskrifter från Stockholms Postens begynnande till och med 1784" (red.: Sverker Ek & Allan Sjöding. Stockholm, 1940–44) s. 45f, 48–51, 52ff. – Det enda verket i denna grupp som fick ett positivt bemötande var författat av Anna Maria Malmstedt (Lenngren), med vilken Kellgren sedan sensommaren 1778 tycks ha stått på vänskaplig fot (jfr Ek: op. cit. 1965 s. 171f). Kellgrens introduktion till Malmstedts poem omtryckt i Kellgren: op. cit. s. 14. En extra dimension får hans hållning gentemot konkurrenterna när man betänker att Kellgren själv misslyckats med att få sin hyllning till kronprinsens födelse, libretto till *Yngve*, färdigt i tid. Jfr Bo Bennich-Björkman: *Författaren i ämbetet. Studier i funktion och organisation av författarämbeten vid svenska hovet och kansliet 1550–1850* (*Studia Litterarum Upsaliensia* 5, Stockholm, 1970): "urspr. planerad till kronprinsens födelse i nov. 1778 men fullbordad först sommaren 1779" (s. 279). Det bör således ha varit en form av revansch för Adlerbeth att han lyckades bättre och färdigställde sin panegyrik i form av ett annat scenverk, "Prolog vid tillfälle af Kron-prinsens födelse", som diskuterar på Sven Delblanc: *Ära och minne. Studier kring ett motivkomplex i 1700-talets litteratur* (Stockholm, 1965) s. 172f.
- 38 "Granskning af Herr C. G. Leopolds [!] Ode vid H. K. H. Kron-Prinsens Födelse", omtryckt i Kellgren: op. cit. s. 15–21.
- 39 "Tankar öfver Granskning", omtryckt i Kellgren: op. cit. s. 3ff; citaten på s. 4f respektive 5. Översättningen av maximen (av Rolf Hillman) enligt Kellgren: op. cit., b:d 8:1: "Kommentar till del IV–V" (red.: Sverker Ek & Allan Sjöding. Stockholm, 1964–67) s. 5.
- 40 Kellgren: op. cit. 1940–44 s. 15f.
- 41 Holmberg påpekar i *Den unge Leopold 1756–1785* (Stockholm, 1953) s. 136f helt rimligt att det är Kellgrens förtjänst att ett så stort intresse för kronprinsodet uppstod att det snart kunde tryckas i en andra upplaga.
- 42 Enligt uppgift i Otto Sylwan: "Stockholms-Posten [!] och Kellgren" (*Sammlaren 1909*) skall Gustaf III redan från början ha prenumererat på tidningen (s. 5).
- 43 Omtryckt i Leopold: op. cit. 1912 s. 172f; följebrev daterat 1.1.1779 återgivet i Leopold: op. cit. b:d 2: "Bref (1774–1789)" (red.: Knut Fredlund. Stockholm, 1915) s. 104.
- 44 Härmed rättas uppgiften "fyra" hos Atterbom i op. cit. b:d 4 (Örebro, 1862) s. 139.
- 45 Citaten enligt Leopold: op. cit. 1912 s. 150 och Kellgren: op. cit. 1940–44 s. 16. Att just detta ställe även i fortsättningen kom att utgöra ett trätoämne är, med tanke på vad bataljen egentligen gällde, föga förvånande: jfr Leopold: op. cit. 1912 s. 178 och Kellgren: op. cit. 1940–44 s. 25f.
- 46 Delblanc: op. cit. 1988 s. 112. Jfr Malmström, som i op. cit., b:d 3: "Leopold, Rosenstein, Adlerbeth och Ehrensvärd" (Örebro, 1867) talar om "de båda skalderna och rivalerna om sin konungs ynnest" (s. 7).
- 47 Holmberg: op. cit. 1953 s. 145. Jfr även Carl Anders Dymling: "Leopolds tidigare estetiska ståndpunkt" (*Edda* 1920) s. 72.
- 48 Pierre Bourdieu svenska exegeter Donald Broady och Mikael Palme förklarar i "Utgivarnas förord" till Bourdieus *Kultursociologiska texter* (1986) "kulturellt kapital" på följande vis: "[...] behärskandet av kulturen – i synnerhet det som i Frankrike kallas culture générale, dvs en allmän förmåga att tala, att föra sig och att vara välorienterad i kulturen och i samhället – fungerade som en tillgång också utanför litteraturens, konstens och andra i snäv mening kulturella områden [...]. Denna tillgång, som Bourdieu började kalla kulturellt kapital [...]." (s. 12f)
- 49 Jfr Hedman: op. cit. 1998 s. 26 spalt 2 (det gäller där Kellgren och Thorén).
- 50 Ek & Sjöding i Kellgren: op. cit. 1938–60 s. 165.
- 51 "Svar på Anmärkningar öfver Prologen til Zemire och

- Azor" (*StP* 21.12.1778); omtryckt i Kellgren: op. cit. 1936–37 s. 313–323, citatet på s. 322.
- 52 Inom den månad som inramas av kronprinsens födelse 1.11 och publikationen av Kellgrens recension 30.11 skedde tryckningen och distributionen av odet; Kellgren läste och recenserade, och hans text sattes och trycktes. Det lämnar rimligtvis blott ett par veckor åt Leopoldt för själva författandet, inom vilken tid han dessutom framställde odet "Då Hans Kongl. Höghets Cron-Prinsens GUSTAF ADOLPHS födelse underdånigst firades af Öst-Götha Nation i Upsala d. 14 Nov. 1778" (jfr ovan not 31).
- 53 Skall man vara exakt bör kanske konungen lika väl som drottningen betraktas som adressat för Leopoldts ode. – Kedjan har ytterligare en länk. Atterbom har påpekat att Leopoldt en generation senare i sin tur lät de unga phosphoristerna (bland dem Atterbom) smaka samma kritik som han själv fått av Kellgren. (Atterbom: op. cit., b:d 6:2 [Örebro, 1863] s. 77.)
- 54 Elof Ehnmark: *Ur den gamla Stockholmsposten* [!]. *En samling artiklar* (Stockholm, 1931) s. 9.
- 55 Kellgren ironiserar i inledningen till "Til Utgivaren af Stockholms Posten" (*StP* 1.3.1779) över Leopoldts strategi: "I Ert sista blad min Herre har jag funnit at en person som man ingalunda får tro vara Herr Leopoldt framkläckt et svar på den granskning som i N:o 11 af denna tidning förledit år blifvit införd öfver Herr Leopoldts så kallade Ode den 1 November 1778", men använder sedan själv samma taktik. (Citerat efter Kellgren: op. cit. 1940–44 s. 21.)
- 56 Uppgiften hos Ljunggren op. cit. 1873 s. 53: "Tio dagar derefter uppträdde äfven Kellgren i egen person" innebär således ej att Kellgren trädde fram på arenan med eget namn, utan endast att han upphörde med fiktionen att någon insändarskribent tagit sig an försvaret av hans sak. Hur pass känd "Granskarens" identitet vid denna tid var i vida kretsar, kan man endast spekulera i. Av ett brev från Kellgren till Olof Bergklint, daterat 4.1.1779, att döma, tycks man ha famlat i blindo: "Man gissar hit och dit om Auctorerne till Poste[n] man nämner Kexell, Flintberg, Simmingsköld &c." (Citerat efter Kellgren: op. cit., b:d 6: "Brev". Red.: Otto Sylwan. Stockholm, 1923 s. 83.) I en närmare krets har Kellgren givetvis sett till att göra sin medverkan bekant – annars hade recensionsverksamheten ju inte befrämjat hans karriär. Att Gjørwell känt till den visas av ett brev till Johan Hinric Lidén 6.12.1778: "Hr Kiellgren är de tems en tems en elak barnfar. Glåpordet om snillens beskydd är af honom." (Citerat efter Sylwan: op. cit. 1909 s. 2.) Gjørwell anspelar här på den i not 45 ovan kommenterade kellgrentexten.
- 57 Brevet omtryckt i Leopold: op. cit., b:d 7: "Brev. Supplement" (red.: Olle Holmberg och Åke-Hugo Hanson. Stockholm, 1991) s. 31–41; citatet på s. 37.
- 58 Ek & Sjöding i Kellgren: op. cit. 1964–67 s. 15. Citatet från Ljunggren: op. cit. 1873 s. 53. – En rest av skuggfaktningen återfinns i början av det citerade brevet från Leopoldt till Thorén, där det står: "en okänd dansmästare gjorde mig den tjensten at vrida [mina ben] til rätta [...] Man säger at Critiken var af H:r K. Secr. Kellgren" (Leopold: op. cit. 1991 s. 32).
- 59 Citerat efter *Svenska Författare Utgifna af Svenska Vitterhetssamfundet VI: Samlade skrifter af Anna Maria Lenngren*, b:d 1: "Första perioden (1772–1779)" (red.: Theodor Hjelmqvist och Karl Warburg. Stockholm, 1917) s. 101. – Sammandrabbningen över Leopoldts kronprinsode torde ha haft ett särskilt intresse för Schmiterlöv: även han hade skrivit ett sådant, "Skaldeqvåde öfver H. K. H. Kronprinsen Gustaf Adolfs födelse", tryckt i *Stockholms Posten* 16.11.1778 och Gjørwells *Stockholms Lärdä Tidningar* den 30 i samma månad (jfr den avslutande bibliografien i Johan Gabriel Carléns artikel om Schmiterlöv i *Svensket biografiskt lexikon. Ny följd*, b:d 9. Stockholm, 1883 s. 365 [artikeln signerad "J. G. C."]).
- 60 Citerat efter Otto Sylwan: op. cit. 1909 s. 19. – En samtida reaktion där frågan om kombattanternas identitet kringgås finner man i det anonyma epigrammet "Til Auctor af Critiquen öfver Herr Leopoldts Ode" (*StP* 31.3.1779). I Kellgren: op. cit. 1938–60 s. 134 föreslår Ek & Sjöding Kellgrens vän Abraham Niclas Clewberg som tänkbar författare, varemot Holmberg helt rimligt opponerat sig i op. cit. 1953 s. 137.
- 61 Citerat efter *Svenska Författare Utgifna av Svenska Vitterhetssamfundet XV: Samlade skrifter av Thomas Thorild*, b:d 1: "Dikter och prosaoden. Prosaskrifter 1778–1783" (red.: Stellan Arvidson. Stockholm, 1933) s. 106f. I Thoréns noter till smädedikten kommenteras raderna på följande vis: "Leopoldts infall mot K—n äro åskstrålar", "jag läste aldrig en Kritik så blottad af smak och vett —— så pojaktigt, utan snille, impertinent och platt! som K—ns på Leopoldt." (Citerat efter ibid. s. 114.) Om betydelsen av *Fragment af 1783 års vitterhet* för förbindelsen Leopoldt–Thorén, se Stellan Arvidson: *Harmens diktare. Thorild II* (Stockholm, 1993) s. 157.
- 62 I *Tryck-Friheten den Wälsignade* 26.2.1784; citerad efter omtryck i *Svenska Författare Utgifna av Svenska Vitterhetssamfundet XIV: Samlade skrifter av Bengt Lidner*, b:d 2: "Andra perioden (1781–1787). (Fortsättning.)" (red.: Harald Elovson. Stockholm, 1937) s. 217. – Holmberg identifierar gudinnan som "Minnets gudinna" i op. cit. 1953 s. 143. Däremot tycks han ha missuppfattat Lidners hållning när det gäller motsättningen Kellgren–Leopoldt. Han menar att "Svärmerier" visar att Lidner "stod på Leopoldts sida" (s. 143), senare modifierat till att han "tyckts ställa sig på Leopoldts sida i ode-striden" (s. 146). Av det utförliga lidnercitatet ovan framgår emellertid att denne är mycket mån om att hålla sig väl med *Stockholms Posten* och därför går balansgång mellan kombattanterna.
- 63 Atterbom: op. cit. 1862, b:d 4 s. 138 och 139. Jfr härtill Ljunggren: op. cit. 1873 s. 55. Samma desorientering förekommer vid behandlingen av striden Leopold–Thorild, jfr Atterbom: op. cit., b:d 5 (1863) s. 27–37.
- 64 Malmström: op. cit., b:d 2: "Gustaf III och hans tidehvarf" (Örebro, 1867) s. 219.
- 65 Ljunggren: op. cit. 1873 s. 55.

- 66 Lennart Josephson fäster i *Kellgren och samhället. Kritik och satir till mitten av 1780-talet* (Uppsala, 1942) uppmärksamheten på att Kellgrens "På Konungens Födelsedag 1780", skriven i slutet av 1779 (omtryckt i Kellgren: op. cit. 1939 s. 11–14), med sina "många och konstlade omskrivningar påminn[er] om de uppkonstruerade bilderna i ett annat rojalistiskt praktstycke, Leopolds ode vid Gustaf IV Adolfs födelse. Kellgren har inte endast för tillfället upptagit en stil, som han året innan så skarpt nagelfarit, han har också givit ut dikten separat och låtit den kvarstå i sina samlade skrifter. (En viss förkärlek för den pseudoklassiska odestilen visade han trots allt vid upprepade tillfällen.)" (s. 65).
- 67 Belfrage: *Gustavianska dikter i stilhistorisk belysning* (Stockholm, 1923) s. 51.
- 68 Citerat efter Gustaf Lindstén: "Några okända dikter af Kellgren, Leopold och Bellman" (*Samlaren* 1916) s. 123. Se kommentar där s. 131. – Kritiken mot Bellman hade publicerats i juli 1778, "Varning til Chloë" 21.12.1778 och "Ode till Christus" 6.4.1779. Dateringen av epigrammet förutsätter att Leopoldt ej på sista raden avser "Til Cloë", som trycktes i *StP* först 14.3.1780. – Vad Holmberg avser, när han i op. cit. 1953 karakteriserar dikten som "ett mästerverk av artig uppskattning" (s. 174) är oklart.
- 69 Citerat efter omtrycket i Kellgren: op. cit. 1940–44 s. 113–116; citatet på s. 114. Termerna "Barbara" och "Ferio" förklaras i Kellgren: op. cit. 1964–67 s. 51 och 54. – Huruvida Leopoldt även författat den artikel, "Til le Philosophe à la Mode" (*StP* 9.3.1780), signerad "Fäfangans Tilbedjare", som Kellgren polemiserar mot är oklart. Torsten Carlberg har velat tillerkänna honom upphovsmannaskapet i "Leopold som anonym polemiker mot Kellgren i Stockholmsposten [!]" (*Samlaren* 1940) s. 81–84, varemot först Ek i *Skämtare och allvarsmän i Stockholms Postens första årgångar* s. 302 och sedan Ek & Sjöding i Kellgren: op. cit. 1964–67 s. 53 opponerat sig, och i stället utpekade Carl Bergsten.
- 70 Carlberg: op. cit. s. 83.
- 71 Carlberg: op. cit., Ek: op. cit. 1965 s. 234–272 – särskilt s. 254–259 – och 458–461.
- 72 Holmberg: op. cit. 1953 s. 177f och Tigerstedt: *Johan Henric Kellgren* (Stockholm, 1954) s. 46. I polemik häremot Ek: op. cit. 1965 s. 459f. Se även Ek & Sjöding i Kellgren: op. cit. 1964–67 s. 98.
- 73 "Utdrag af Histoire Litteraire de M. de Voltaire, p. M. le Marquis de Luchet. 1780, 6 Vol. 8:o"; omtryckt i Kellgren: op. cit. 1940–44 s. 226f.
- 74 Signaturen härleder Carlberg från en voltairekritisk skrift, *Voltairemanie* (1738), författad av en abbé Desfontaines. Enligt Carlberg valdes den för att Leopoldt ansåg att abbéns förhållande till Voltaire erbjöd "en parallell med hans eget till Kellgren" (s. 72). Artikeln omtryckt i Ehnmark: op. cit. s. 166–169. Se även Fredrik Böök: *Stridsmän och sångare. Svenska essayer* (orig. 1910; Stockholm, 1922) s. 130ff.
- 75 Carlberg: op. cit. s. 71.
- 76 Ännu i "Sång öfver Kellgrens död" förekommer dubbelprojektioner Horatius–Kellgren på två ställen i andra delen. Dikten omtryckt i Leopoldt: op. cit. 1815 s. 73–78; det åsyftade partiet på s. 73.
- 77 Citerat efter Leopoldt: op. cit. 1912 s. 222. – Båda dikter anförda av Carlberg i op. cit. s. 76.
- 78 Om vänskapen, se Holmberg: op. cit. 1953 s. 113f; Paykulls dikt: ibid. s. 159f och 304.
- 79 Förbindelserna Kellgren–Paykull enligt Ek: op. cit. 1965 s. 278.
- 80 Allan Sjöding: *Leopold, den gustavianske smakdomaren. Hans utveckling till första upplagan av Samlade skrifter (1800–1802)* (Diss., Uppsala. Västerås, 1931) s. 259. Över huvud taget tycks Sjöding ha missuppfattat poemets karaktär, när han beskriver det som "en liten delvis satirisk dikt" (ibid.).
- 81 Omtryckt i Kellgren: op. cit., b:d 1: "Ungdomsskrifter" (red.: Sverker Ek och Allan Sjöding. Stockholm, 1936–37) s. 131–139. Delar av "Upmärksams" och hela "Difficiles" stridskrift omtryckta i Kellgren: op. cit. 1938–60 s. 66f respektive 67f.
- 82 Se Eks och Sjödings kommentarer i Kellgren: op. cit. 1938–60 s. 65–68. Det är Ek & Sjöding som attribuerar "Difficiles" text till Leopoldt; de sätter också attacken i samband med odestriden 1778–79 (s. 68). Däremot är det oklart varför de i Kellgren: op. cit. 1964–67 delvis vederlägger sin attribution med motiveringen att Leopoldt "då avrest till Svenska Pommern" (s. 101). Enligt brev från Leopoldt till vännen Jacob Axelsson Lindblom, daterat Gripswald 2.11.1781, avseglade han från Stockholm 26.9.1781 (jfr Leopoldt: op. cit. 1915 s. 122). Det troliga är väl att han skrev inlagan någon av de sista dagarna före avresan, varpå den trycktes 2.10, då författaren befann sig på böljan (enligt samma källa varade resan i fem veckor).
- 83 Johan Viktor Johansson: *Extra Posten 1792–1795. Studier i 1790-talets svenska press- och litteraturhistoria*, b:d 1: "Tidningens historia, dess politiska och litterära innehåll" (Göteborg, 1936) s. 30. Likartat hos Sjöding: op. cit. 1931 s. 251, Otto Sylwan: *Johan Henric Kellgren. Levnad och författarskap* (Stockholm, 1939) s. 95, Carlberg: op. cit. s. 72, Holmberg: op. cit. 1953 s. 175ff och Tigerstedt: op. cit. 1954 s. 40f.
- 84 Brevet omtryckt i Leopoldt: op. cit. 1991 s. 31–41; citatet på s. 32f
- 85 Brevet omtryckt i Thorild: op. cit., häfte 19: ["Brev"] ([Stockholm], 1976) s. 117f, citaten på s. 117.
- 86 Leopoldt: op. cit. 1991 s. 40.
- 87 Thorild: op. cit. 1976 s. 117f.
- 88 Odaterat brev från 1785; omtryckt i Thorild: op. cit. 1976 s. 124ff, citatet på s. 126.
- 89 Jfr Arvidson: op. cit. 1993 s. 194 och där angiven källa. – Ett yttre tecken på Thoréns vilja att knyta band till skaldebrodern finns även i det odaterade "Skaldekonssten. Ode til LEOPOLDT" (omtryckt i Thorild: op. cit. 1933 s. 178–181).
- 90 Thorild: op. cit. 1976 s. 124. Korrespondensen mellan Leopoldt och Thorén presenteras och diskuteras närmare i Arvidson: op. cit. 1993 s. 156–171.
- 91 Brev till Per Gabriel Rudbeck 1–11.4.1786; omtryckt i Kellgren: op. cit. 1923 s. 149–157, citatet (i den del av

- brevet som är skrivet 1.4) på s. 150. – Om förhållandet Kellgren–Leopoldt–Thorén, se Holmberg: op. cit. 1953 s. 234–240.
- 92 Omtryckt i Kellgren: op. cit. 1923 s. 44–47. Jfr Ek & Sylwan i Kellgren: op. cit., b:d 9: ”Kommentar till breven” (Stockholm, 1933–35) s. 79, som noterat att episteln ”synes visa hans [Leopoldts] önskan att komma på god fot med JHK och hans krets”.
- 93 Talet omtryckt i Kellgren: op. cit., b:d 5:1: ”Prosaskrifter 1785–1789. Strödda prosaskrifter 1790–1795” (red.: Sverker Ek & Allan Sjöding, Stockholm, 1945–47) s. 3–34. – Mot vilken bakgrund Holmberg i op. cit. 1953 tror sig kunna uttröna att ”Kellgren lät Lenngren skicka L. sitt [...] minnestal över Wellander” (s. 313) synes oklart. Ek håller sig i op. cit. 1965 till kända fakta då han konstaterar att ”Lenngren, som väl behövde hans medverkan, har varit artig nog att sända honom Kellgrens tryckta tal.” (s. 434)
- 94 Kellgrens uttryck i brev till Clewberg i januari 1788; omtryckt i Kellgren: op. cit. 1923 s. 175.
- 95 Leopold: op. cit. 1991 s. 46f.
- 96 Brevet omtryckt i ibid. s. 47ff; citaten på s. 48 respektive 48f.
- 97 Brevdatum enligt Leopold: op. cit. 1915 s. 351. – Creutz och Leopold: jfr Holmberg: op. cit. 1953 s. 281–284.
- 98 Christina Svensson: ”Erotiskt objekt eller högaktad väninna? En tidningsdebatt om kvinnoskildringen i Leopolds Erotiska Oder” (Valborg Lindgärde & Elisabeth Mansén [red.]: *Ljuva möten och ömma samtal. Om kärlek och vänskap på 1700-talet* [Litteratur, Teater, Film, Nya serien 20. Stockholm, 1999]) s. 222. Holmberg har i op. cit. 1953 (s. 268) noterat att Leopoldt använt sig av Kellgrens horatiusöversättningar, men inte varför.
- 99 Jfr Holmberg: ibid.
- 100 Brevdatum enligt Leopold: op. cit. 1915 s. 351.
- 101 Ljunggren: op. cit. 1873 s. 326f. Se även Holmberg: op. cit. 1953 s. 278 och 313. Allmänt om närmandet mellan skalderna 1785–86 i Atterbom: op. cit., b:d 4 (1862) s. 190f. Det faktum att bidrag av Leopoldt infördes i *StP* bör nog emellertid betraktas såsom ovidkommande i sammanhanget: även av Thorén/Thorild insänt material trycktes. Detta var i själva verket en av grundbultarna i redaktionens policy: ”tillbuda vi oss, at utan betalning och oförfalskadt införa, hvad som hälst väre Landsmän behaga oss tilsända” (*StP* 29.10.1778; omtryckt i Kellgren: op. cit. 1964–67 s. 3f), ”För [öf]rigt införes där hvad man behagar insända.” (Kellgren till Olof Bergklint 4.1.1779; omtryckt i Kellgren: op. cit. 1923 s. 83). För en presentation av de motsägelsefulla attributionerna (Kellgren/icke Kellgren), av den artikel ur vilken det första citatet är taget, se Kellgren: op. cit. 1964–67 s. 4. – Om Kellgrens uppskattande hållning mot Leopoldts *Erotiska Oder* (1785), se Christina Svensson: op. cit. s. 222–227.
- 102 Citerat efter Kellgren: op. cit. 1923 s. 147. – Om Leopoldts skrala ekonomi och arbetsförhållanden under den andra upsalatiden, se Holmberg: op. cit. 1953 s. 206–219.
- 103 Brevet omtryckt i Kellgren: op. cit. 1923 s. 148f; citatet på s. 149. ”Wilden” och *Helmfeldt*: se Kellgren: op. cit. 1933–35 s. 80.
- 104 Ek: op. cit. 1965 s. 434. Formuleringen är en återklang av Johansson: op. cit. s. 30.
- 105 Citerat efter Leopold: op. cit. 1991 s. 45.
- 106 Donald Broady och Mikael Palme: ”Utgivarnas förord” till Bourdieus *Kultursociologiska texter* (Stockholm, 1986) s. 14f.
- 107 Thorild disputerade i Upsala i mars 1788. Jfr Gunnar Sahlin: op. cit. s. 126 not 125.
- 108 Tillsammans med Bellman skiljer sig Leopoldt från Kellgren, Adlerbeth och Lidner i det att hans dramatiska förlstingspån tillkom på konungens befallning, medan de tre sistnämnda använde sig av tidiga tal- och musikdramer för att fästa hans uppmärksamhet på sig. Varken Bellmans *Fiskarena* (1773) eller Leopoldts *Helmfelt* (1786) fullbordades dock. Jfr Hedman: op. cit. s. 17f och 31 not 34. – Bo Bennich-Björkman uppmärksammar i *Författaren i ämbetet* dels att Kellgren och Leopoldt skiljer sig från övriga av Gustaf III:s handsekreterare genom att vara ”rent ’litterära’ handsekreterare i den meningen att de såvitt känt inte varit inkopplade på handkassans förvaltning och inte heller varit påtänkta för en sådan uppgift”, dels att deras utnämningar ”anknyter direkt till de framgångsrika premiärerna för skådespel, som de hjälpt kungen att fullborda och iscensätta (*Kristina* 6.1.1785 på Grips-holm resp. *Siri Brabe* 11.3.1788 på Bollhuset)” (s. 375). – Ytterligare överensstämmelser mellan Kellgren och Leopoldt i Holmberg: op. cit. 1953 s. 126ff.
- 109 Marie-Christine Skuncke & Anna Ivarsdotter: *Svenska operans födelse. Studier i gustaviansk musikdramatik* (Stockholm, 1998) s. 31. Leopoldt hade plats nummer 33, Kellgren 34. Underlag finns endast i Kungliga Teaterns räkenskaper för år 1787, men man får förmoda att detta var ett långsiktigt arrangemang. (Muntliga upplysningar från Marie-Christine Skuncke till uppsatsförfattaren.)
- 110 *Skämtare och allvarsmän i Stockholms Postens första årgångar. Studier i tidningens prosainlägg och Kellgrens utveckling 1778–81* (Stockholm, 1952) s. 142 (citatet) och 143 (Eks kommentar). Rudins ord ursprungligen i ”Tankar om våra Tidens seder och Skaldekonstens verkan på dem” (*StP* 1.8.1786).
- 111 Ek: op. cit. s. 150.
- 112 Ek & Sjöding i Kellgren: op. cit. 1935 s. 93f; se även s. 104.
- 113 ”Den Oförnöjelige” (*StP* 12.3.1788); omtryckt i Kellgren: op. cit. 1945–47 s. 165–168, citatet på s. 166.
- 114 Ibid. s. 167 och 168.
- 115 Kellgren: op. cit. 1923 s. 180.
- 116 Kellgren: op. cit. 1933–35 s. 97f, citatet på s. 98. Se även Sjöding: op. cit. 1931 s. 355f.
- 117 Citerat efter Sverker och Ingrid Ek: *Kellgren. Skalden och kulturkampen*, b:d 2: ”Hans utveckling efter segern med Gustaf Wasa 1786” (Stockholm, 1980) s. 225.
- 118 Atterbom: op. cit., b:d 4 (Örebro, 1862) s. 190. Jfr Thorild: op. cit. 1976 s. 117f.

- 119 Omtryckt i Leopold: op. cit. 1915 s. 276f, citatet på s. 277.
- 120 Omtryckt i Kellgren: op. cit. 1923 s. 214f.
- 121 Omtryckt i Leopold: op. cit. 1915 s. 278–281, citaten på s. 278 och 279f. – ”Missfostret” han önskar evigt bortglömt tycks han själv ha haft svårt att glömma och han tycks ha kunnat förutsätta att även andra mindes det. Till Rosenstein skrev han sålunda 27.10.1789 beträffande en formulering i en dikt av Claes Horn (1763–1823): ”Denna vers synes tagen ur mitt Ode öfver d. i. Nov.” (Omtryckt i Leopold: op. cit. 1991 s. 79–82, citatet på s. 81.) Jfr Holmberg: op. cit. 1953 s. 146f.
- 122 Omtryckt i Kellgren: op. cit. 1923 s. 215ff, citatet på s. 215.
- 123 Ibid. s. 216.
- 124 Se ovan not 60.
- 125 Omtryckt i Kellgren: op. cit. 1923 s. 218f, citatet på s. 219.
- 126 Ibid. s. 223ff, citatet på s. 225. – När den kellgren/leopoldska brevväxlingen återupptogs i början av 1792 är tonen tveklöst hjärtligare: Kellgren använder ”Min Nädigaste Vän” och ”Min Ädelmodige Vän” som apostrofering, ibland ingen alls; Leopold väljer det sistnämnda. Detta måste räknas som en klar avslappning jämfört med breven från 1780-talet, då de genomgående använde ”Välborne Herr Kongl: Secreterare” med varianter som apostrofering. Inne i breven från 1790-talet bibehålls visserligen titulaturen, men förkortas till det mindre högtidliga ”H:r K. S.” och varianter därav.
- 127 Ek: op. cit. 1965 s. 318. Atterboms allmänna karaktäristik av förhållandet Kellgren–Leopold som det kan utläsas av deras korrespondens i op. cit. b:d 6:2 (1863) s. 40f och 56–69.
- 128 Atterbom: op. cit., b:d 6:2 (1863) s. 57.
- 129 Ibid.
- 130 Ibid.
- 131 Omtryckt i Leopold: op. cit. 1915–58 s. 179ff; citaten på s. 180.
- 132 *Historiska handlingar, till trycket befordrade af Kongl. Samfundet för Utgifvande af Handkriffter Rörande Skandinaviens Historia*, b:d 6: ”Dagboksanteckningar för åren 1786–1792 af Carl Gustaf Nordin” (Stockholm, 1868) s. 74. Affären diskuteras utförligt i Eks & Sjödings kommentarer i Kellgren: op. cit. 1935 s. 125–128, där dock dateringen av Nordins dagboksanteckning är missvisande: det ”s. å.” som där är angivet syftar tillbaks på ”1790” (s. 126). Se även Ek: op. cit. 1965 s. 248ff, där Leopoldt dock ej nämns. Ek ger titeln ”Nytt slag af Satans foster” på paskillen; den varianten förekommer dock ej i Niclas Areskogs avslutandebeståndsinventeringilicentiatavhandling *Gustav III och paskivillanterna – studier i en litterär subkultur* (Uppsala, HT 1999), där smådeskriften dock förekommer i fem varianter. Se även avsnitten 3.2.1 och 3.2.2. Att konungen fick intrycket att Kellgren var författare till paskillen är föga förvånande: Areskog har belagt åtta varianter på en svarspaskill som i en version i Riksarkivet (Stafsundsarkivet) heter ”Replique på de af Kellgren författade Värser öfver Lagman och Prosten Nordin”, vilket tyder på att föreställningen var spridd. – Ett tack riktas till Niclas Areskog, som via Internet ställt en datagenererad version av avhandlingen till uppsatsförfattarens förfogande.
- 133 *SitP* 5–11.10.1787; omtryckt i Kellgren: op. cit., b:d 2: ”Dikter från och med Stockholms Postens begynnande år 1778” (red.: Sverker Ek och Allan Sjöding. Stockholm, 1939) s. 233–264.
- 134 Jfr Ek & Sjöding i Kellgren: op. cit. 1964–67 s. 297. Om Nordenskiöld, se Jakob Christensson: op. cit. s. 107f och s. 171–247. Kampen mellan Kellgren och Nordenskiöld skulle återupptagas i november 1792; Leopold kastade sig in i den och försvarade i början av 1793 Kellgren (jfr Ek & Sylwan i Kellgren: op. cit. 1933–35 s. 184). Sitt stöd för Kellgren skall han även ha offentliggjort i den i *Extra Posten* 22.2.1793 tryckta dikten ”Til Förf. af Gustaf Wasa och Ljusets Fiender” (ibid.). Se även Ek: op. cit. 1965 s. 531–535 och 550. Emellertid skriver Leopold från Linköping till Nils von Rosenstein 29.1.1794: ”Det är ej F-n [Franz Michael Franzén], utan [Johan] Stenhammar som skrifvit Skaldebrevet till Autorn af Ljusets fiender.” (Citerat efter Leopold: op. cit., b:d 2.2 [=3]: ”Brev 1790–1796” [red.: Knut Fredlund och Olle Holmberg. Stockholm, 1915–58] s. 181ff; citatet på s. 183.) Märkligt nog kommenteras brevet ej i Leopold: op. cit., b:d 8: ”Kommentar till brev 1790–1829” (red.: Olle Holmberg, Allan Sjöding & Åke-Hugo Hanson. Stockholm, 1996) s. 29. Rimligtvis rör det sig dock om samma dikt till Kellgren.
- 135 Jfr Kellgren: op. cit. 1946–47 s. 299–309.
- 136 Citerat efter Atterbom: op. cit., b:d 6:2 (1863) s. 67f.
- 137 Ibid. s. 70.
- 138 Holthusen i *Dagligt Allehanda* 22.4; Kellgren: ”Uplysningar, rörande den i Dagl. Allehanda förl. Thorsdag införde Artikeln: Til Renseureerne af Slädpartiet”, omtryckt i Kellgren: op. cit. 1947 s. 306–309.
- 139 Omtryckt i Kellgren: op. cit. 1923 s. 257–261, citaten på s. 259. – Man noterar i förbigående att det omfattande breven på vers och prosa från Leopoldt till Gustaf III 26.7.1789, som Kellgren i brevet skriver att han äger och skickat vidare en avskrift av (jfr ibid. s. 258), genererade en paskillflora (jfr Areskog: op. cit. avdelning 3.1.1). Areskog förmodar ”att någon i kungens närhet ’läckt’ brevet för att av någon anledning misskreditera Leopold” (ibid.). Att denne ”någon” ej är Kellgren är uppenbart, eftersom han vid denna tid sedan länge ej varit i kungens närhet. Själva distributionen av kopian av Leopoldts brev måste dock ses som en – i och för sig oskyldig – försmädlighet i det fördolda från Kellgrens sida.
- 140 Atterbom: op. cit., b:d 6:2 (1863) s. 57f.
- 141 Det förtjänar att påpekas att en annan reaktion på Leopolds konversationskonst, av C. G. von Brinkman i ett brev till Ulrika Sofia de Geer, daterat 4.10.1836, lagd i Carl XIV Johans mun, ligger nära den som Atterbom tillskriver Kellgren: ”Mon Dieu! comme cet

- homme me fait suer les grosses gouttes par ses politesses exagérées et ses flagorneries de l'autre monde!", vilket Holmberg översätter: "Min Gud! vad den karlen kommer mig att svettas stora svett droppar med sina överdrivna artigheter och allt detta smicker som är som om det kom från en annan värld!" (Holmberg: *Leopold och Gustaf III 1786-1792*, Stockholm, 1954 s. 81).
- 142 Kellgrens kursivering. Brevet omtryckt i Kellgren: op. cit. 1923 s. 312f; citatet på s. 313.
- 143 Citerat efter Leopold: op. cit. 1958 s. 113.
- 144 Datumet rättat enligt Holmberg, Sjöding & Hanson i Leopold: op. cit. 1996 s. 17.
- 145 I sitt svar, daterat 3.3.1792, är Kellgren mån om att framhäva sin förbundenhet för "den vänskap Hr Kongl. Sekr: behagat visa" honom. Leopold kallas "min uplysta Vän" och brevet slutar: "Jag är ej annat än en Skugga, som ber att i döden få hedra sig med namnet af / Herr Kongl: Sekreterarens / Vän / K." (Episteln omtryckt i Kellgren: op. cit., b:d 8:2: "Kommentar till del IV-V. Kommentar till Prosaskrifter 1790-1795" [red.: Sverker Ek & Allan Sjöding. Stockholm, 1969-72] s. 589.)
- 146 Citerat efter Lennart Josephson: "Kellgrens 'Tal om satiren'. Ett bidrag till dess karakteristik" (*Samlaren* 1940) s. 87.
- 147 Ibid.
- 148 "Förklaring til Almänheten" (*StP* 28.2.1795); omtryckt i Kellgren: op. cit. 1946-47 s. 729ff, citatet på s. 730f. För en överblick över kampen mellan Enbom och Kellgren, se Ek & Sjödings kommentar till artikeln i Kellgren: op. cit. 1969-72 s. 524f; utförligare hos Ljunggren i op. cit., b:d 2: "Svenska vitterheten under Gustaf IV Adolfs minderårighet 1792-1796" (Lund, 1877) s. 129-155. - Det tycks som om den här tecknade bilden av relationen mellan skalderna levat kvar i traditionen in på 1800-talet. Christian Molbech skriver sålunda i bilagan till *Breve fra Sverrige i Aaret 1812* (1817) att Kellgren "plägade säga om Leopold: 'det är ett tomt, men qvickt hufvud'" (s. 69) och Lorenzo Hammarsköld hävdar i *Historiska Anteckningar rörande Fortgången och Utvecklingen af det Philosophiska Studium i Sverige, från de äldre till nyare tider* (Stockholm, 1821) att "det berättas att Kellgren aldrig rätt, i afseende på honom [Leopold], ändrat sina först yttrade tankar", d.v.s. att Kellgren "dömt föga fördelagtigt om hans poetiska anlag" (s. 158, 157). Huruvida uppgifterna i sig är sanna är här av sekundär betydelse, men de är belägg för att den föreställning om Kellgrens och Leopolds förhållande som kan utläsas hos exempelvis Schröderheim och Enbom - och som sannolikt är riktig - var slitstark.
- 149 Kellgren: op. cit. 1938-60 s. 402f.
- 150 Omtryckt i Kellgren: op. cit. 1939 s. 217f.
- 151 Framställningen här bygger delvis på Ek & Sjöding i Kellgren: op. cit. 1938-60 s. 402-405.
- 152 Lidner avled natten mellan den 3 och 4.1.1795, men datum för Kellgrens iordningställande av tryckoriginalet till dikten i SS är okänd.
- 153 Ek & Sjöding i Kellgren: op. cit. 1938-60 s. 404.
- 154 Op. cit. s. 402. För en överblick av de olika tolkningar som gjorts av texten, se s. 403f och där anförda källor.
- 155 Det är egenartat att den tidigare forskningen (se föregående not) betraktat denna disparata dikt såsom *endera* ironisk eller bokstavlig i *sin helhet*. Det tycks i själva verket uppenbart att delar av den är ironiska, andra ej.
- Ytterligare argument för att Leopold skulle vara "L." och denne som ouppriktigt smickrare av Simningsköld, se op. cit. s. 404.
- 156 Jfr Holmberg: *Leopold och reuterholmska tiden 1792-1796* (Stockholm, 1957) s. 219ff och Sverker och Ingrid Ek: op. cit. s. 552. Dikterna citeras nedan efter Leopold: op. cit. 1815 s. 73-78 och 488ff (även tryckta i Leopold: op. cit. 1873 s. 388-392 och 393f).
- 157 Atterboms slutomdöme om "Sång öfver Kellgrens död" är att "grundkänslan i denna så kallade sång är snarare förgrymmelse öfver Thorild och Enbom, än sorg öfver Kellgrens bortgång" (op. cit. 1870 s. 348). För att tydligt se de bägge leopoldska minnesdikternas egenart och egenheter kan det vara instruktivt att jämföra dem med verk av en ung skald, som inte fått smaka Kellgrens förlä, utan fastmer ständigt uppmuntrats av denne: redaktionsmedlemmen Axel Gabriel Silverstolpes (1762-1816) i *StP* 29.5 och 3.7.1795 publicerade kellgrenhyllningar "Ode til Melpomene" och "Wid Kellgrens död". Ett tvetydigt vittnesmål citeras av Holmberg i op. cit. 1957: Leopolds gamle latinlektor från gymnasietiden i Linköping, Samuel Älf, skrev till Gjørwell 27.5.1795 att Leopold "var ganska intime med Kellgren och sörjer honom, så mycket en vis man kan göra" (s. 311). - Johansson söker ur epistlar skrivna i mars och maj 1795 av Isak Reinhold Blom till Leopold genom extrapolering härledda vad han kallar "fördolda Leopoldska tankar", ringaktande mot Kellgren, uppskattande mot Leopold (Johansson: op. cit. s. 30f).
- 158 Jfr Holmberg: op. cit. 1953 s. 137.
- 159 Atterbom: op. cit., b:d 6:2 (1863) s. 68f.
- 160 Ibid. s. 73.
- 161 Ek & Ek: op. cit. 1980 s. 551.
- 162 Ibid. s. 552.
- 163 Jfr exempelvis brev 8.2.1796 till Nils von Rosenstein, omtryckt i Leopold: op. cit. 1915-58 s. 345-349; se särskilt s. 348 och brev 20.5.1810 till Lars von Engeström, omtryckt i Leopold: op. cit., häfte 10: "Brev 1806-1810" (red.: Olle Holmberg och Åke-Hugo Hanson. Lund, 1972) s. 206-215; se särskilt s. 207. Redan strax före Kellgrens död skrev Leopold i ett brev till B. G. Westberg, daterat Linköping 2.3.1795, om "Kellgrén, från hvilken all god gåfva kommit i vår vitterhet", med undantag för några moderna verk - avsåg Leopold härmed sin egen produktion? (Omtryckt i Leopold: op. cit. 1915-58 s. 277f, citatet ibid.) I sitt svarstal till Kellgrens efterträdare i Svenska Akademien, Johan Stenhammar (1769-99), hävdar Leopold 14.3.1798: "Den tid skall komma, då glansen af KELLGREN'S uppträde i Svenska vitterheten, ännu så lifligen intryckt i våra minnen, skall genom aflägsenheten mindre och

mindre utmärka sig" (*Svenska Akademiens Handlingar Ifrån År 1796*, b:d 2 [2. uppl., Stockholm, 1871] s. 143), ett i sammanhanget tämligen iögonenfallande uttalande.

164 Atterbom: op. cit., b:d 6:2 (1863) s. 73.

165 Thomas Olsson: "Det estetiskt meningsfulla författarlivet – en litteraturvetenskaplig tankefigur" (*Sammlaren* 1989. Uppsala, 1990) s. 28.